

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО

Методичні вказівки до виконання самостійної роботи
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня
освітньої програми «Право»
галузь знань 08 Право
спеціальності 081 Право
денної та заочної форм навчання

Луцьк 2025

УДК 349.6(07)

Е 45

Електронна копія друкованого видання передана для внесення в репозиторій ЛНТУ

Директор бібліотеки _____ Н.П. ПОЛІЩУК

Рекомендовано до видання вченою радою факультету бізнесу та права ЛНТУ, протокол № _____ від «___» _____ 2025 року.

Голова вченої ради факультету бізнесу та права

_____ Л.Л. КОВАЛЬСЬКА

Розглянуто і схвалено на засіданні кафедри права ЛНТУ, протокол № ___ від «___» _____ 2025 року.

Завідувач кафедри права _____ В.В. АНІЩУК

Укладач: _____ Алла ЗЕМКО, кандидат юридичних наук, професор кафедри права ЛНТУ.

Рецензент: _____ Олександра ФІЛЮК, кандидат юридичних наук, доцент кафедри права ЛНТУ.

Відповідальний за випуск: _____ Алла ЗЕМКО, кандидат юридичних наук, професор кафедри права ЛНТУ.

Е45 Екологічне право методичні вказівки до виконання самостійної роботи для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти освітньої програми «Право» галузь знань 08 Право спеціальності 081 Право для денної та заочної форм / уклад. А.М. Земко. Луцьк: ЛНТУ, 2025. С. 98

Методичні вказівки є інструментом для засвоєння основ екологічного права, стимулюючи студентів для роздумів та обговорень, які сприятимуть глибшому розумінню та усвідомленню важливості захисту навколишнього середовища в сучасному світі. В основу методичних вказівок покладено підручник кращих українських науковців з екологічного права, а саме колективу кафедри екологічного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ЗМІСТ

Загальні вказівки.	4
Зміст та завдання для самостійних робіт	5
Змістовний модуль 1	
Тема 1. Предмет, метод, поняття, принципи та система екологічного права	5
Тема 2. Джерела екологічного права	9
Тема 3. Правові засади екологічного управління.	15
Тема 4. Екологічні права та обов'язки громадян	20
Тема 5. Правове регулювання забезпечення екологічної безпеки населення та територій	26
Тема 6. Право власності на природні ресурси та комплекси	33
Тема 7. Право природокористування (загальні положення)	37
Тема 8. Загальні засади юридичної відповідальності за порушення екологічного законодавства	41
Змістовний модуль 2	
Тема 9. Правове регулювання використання та охорони земель та вод	46
Тема 10. Правова охорона навколишнього природного середовища в населених пунктах	52
Тема 11. Правове регулювання поводження з відходами	56
Тема 12. Правове регулювання охорони атмосферного повітря, озонового шару та клімату	60
Тема 13. Правове забезпечення формування та функціонування екологічної мережі України	66
Тема 14. Правова охорона навколишнього природного середовища при здійсненні господарської діяльності	72
Тема 15. Міжнародно-правова охорона навколишнього природного середовища	77
Питання на екзамен з курсу «Екологічне право»	83
Джерела до тем курсу	87
Інтернет-ресурси	95

1. ЗАГАЛЬНІ ВКАЗІВКИ

Екологічне право – це галузь права, система правових норм, які регулюють екологічні відносини, що виникають між суб'єктами з приводу забезпечення екологічної безпеки, приналежності, використання, відтворення (відновлення) природних об'єктів і комплексів, охорони, а в певних випадках захисту людини, навколишнього природного середовища від шкідливого впливу з метою попередження, запобігання, усунення його негативних наслідків, і задоволення екологічних та інших інтересів відповідних суб'єктів і підтримання сталого екологічного розвитку, екологічної рівноваги в країні та окремих її регіонах. Головною метою екологічного права є забезпечення сталого розвитку та збереження природних екосистем для благополуччя сучасних та майбутніх поколінь.

Самостійна робота студента є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від обов'язкових навчальних завдань.

Під час самостійної роботи студенти мають пропрацювати отриманий під час лекцій матеріал, опрацювати та законспектувати нормативно-правові акти й літературні джерела, рекомендовані до кожної з тем, а також детально опрацювати питання, передбачені для самостійного вивчення, і підготуватися до їх обговорення в аудиторії.

Виступи студентів з кожного конкретного завдання для самостійної роботи повинні бути змістовними, базуватися на знанні нормативно-правових актів, рекомендованої навчальної літератури, містити особисті міркування промовців з проблеми, що розглядається, пропозиції щодо розв'язання конкретної проблеми.

Студенти повинні уважно вислуховувати виступи своїх колег і бути готовими взяти участь в обговоренні питання, висловити своє ставлення до змісту виступу, а також свою думку з проблеми, що розглядається.

Пропоновані методичні вказівки допоможуть раціональніше використовувати час при самостійному вивченню предмета і виконати запропоновані контрольні завдання.

В основу методичних вказівок покладено підручник кращих українських науковців з екологічного права, а саме колективу кафедри екологічного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого: Екологічне право: підручник / [А. П. Гетьман, Г. В. Анісімова, А. К. Соколова та ін.]; за ред. А. П. Гетьмана. – Харків: Право, 2021. – 552 с.

2. ЗМІСТ ТА ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Тема 1. Предмет, метод, поняття, принципи та система екологічного права

Предмет екологічного права та види еколого-правових відносин. Особливості суспільних екологічних відносин. Об'єкти державної охорони від негативного впливу несприятливої екологічної обстановки. Поділ екологічних відносин за основними сферами діяльності людей, пов'язаної з навколишнім природним середовищем. Класифікація екологічних правовідносин за методом регулювання (управлінські та договірні); залежно від взаємин суб'єктів екологічних правовідносин (відносні й абсолютні); залежно від характеру екологічних відносин можна (матеріальні і процесуальні).

Загальна характеристика об'єктно-суб'єктного складу екологічних правовідносин. Об'єкти екологічного права та їх основні ознаки. Категорії об'єктів, з приводу використання й охорони яких виникають правовідносини (диференційовані, інтегровані, особливо охоронювані). Рациональне використання природних ресурсів. Поняття природного об'єкта. Природні ресурси загальнодержавного значення. Природні комплекси. Природний регіон. Навколишнє природне середовище. Суб'єкти екологічного права та їх основні ознаки. Екологічна правосуб'єктність: екологічна правоздатність та екологічна дієздатність. Екологічна деліктоздатність.

Метод правового регулювання екологічних відносин (органічне поєднання імперативного та диспозитивного методів).

Принципи екологічного права: принцип правового забезпечення досягнення гармонійної взаємодії суспільства і

природи; принцип правового забезпечення екологічної безпеки; принцип сприяння збалансованому (сталому) розвитку; принцип правового забезпечення сталого (тривалого) використання природних ресурсів; принцип правового забезпечення екосистемного підходу до всіх напрямів соціально-економічного розвитку України; принцип правового забезпечення комплексного підходу до використання й відтворення природних ресурсів, а також до охорони навколишнього природного середовища; принцип правового закріплення приналежності природних ресурсів конкретним суб'єктам права; принцип правового забезпечення раціонального й ефективного використання природних ресурсів; принцип правового забезпечення цільового використання природних ресурсів; принцип правового забезпечення стимулювання власників і користувачів природних ресурсів щодо належного їх використання, відтворення та охорони; принцип запобігання екологічній шкоді; принцип міжнародної співпраці та євроінтеграції в галузі охорони навколишнього природного середовища.

Система екологічного права. Екологічне право як галузь права, навчальна дисципліна, наука. Екологічне право як галузь права: Загальна й Особлива частини, підгалузі права; субінститути; складні і прості інститути та норм права.

Завдання для самостійної роботи

1. Предмет екологічного права та види еколого-правових відносин.
2. Загальна характеристика об'єктно-суб'єктного складу екологічних правовідносин.
3. Метод правового регулювання екологічних відносин.
4. Принципи екологічного права.
5. Концептуальні підходи до визначення екологічного права як галузі права.
6. Система екологічного права.

Завдання 1. Скласти схему принципів екологічного права.

Завдання 2. Скласти схему об'єктно-суб'єктного складу екологічних правовідносин.

Завдання 3. Використовуючи рекомендовану літературу підготувати відповіді на наступні запитання (для самоконтролю):

1. Охарактеризуйте поняття, зміст і сутність екологічних право-відносин, визначте їх різновиди.
2. Дайте характеристику природно-антропогенних об'єктів екологічного права.
3. Проаналізуйте юридичне визначення природних комплексів та вкажіть, у чому їх особливості.
4. Поняття, особливості навколишнього природного середовища як об'єкта екологічного права.
5. Визначте коло суб'єктів екологічних правовідносин.
6. Проаналізуйте правовий статус юридичних осіб як суб'єктів екологічного права.
7. Що являє собою еколого-правовий метод регулювання відносин?
8. Надайте правову характеристику основоположних принципів екологічного права.
9. Розгляньте систему екологічного права.
10. Обґрунтуйте власну точку зору щодо екологічного права як галузі права, визначте його зв'язок та співвідношення з іншими галузями права.

Завдання 4. Підготувати реферат по одній з вказаних проблем:

1. Місце екологічного права в системі права України..
2. Концептуальні підходи щодо екологічного права як галузі права: розвиток наукової думки.

Завдання 5. Проробити наступні тестові завдання:

1. За методом регулювання екологічні правовідносини поділяються на:

- А) відносні та абсолютні;
- Б) управлінські та договірні;
- В) матеріальні та процесуальні;
- Г) постійні та тимчасові;
- Д) загальні та спеціальні.

2. Залежно від взаємин суб'єктів екологічні правовідносини поділяються на:

- А) відносні та абсолютні;
- Б) управлінські та договірні;
- В) матеріальні та процесуальні;
- Г) постійні та тимчасові;
- Д) загальні та спеціальні.

3. Природні явища, з приводу яких можливе виникнення суспільних відносин та їх правове регулювання, – це:

- А) предмет екологічного права;
- Б) об'єкт екологічного права;
- В) суб'єкт екологічного права;
- Г) зміст екологічного права;
- Д) метод екологічного права.

4. До особливо охоронюваних об'єктів екологічного права відноситься:

- А) земля, надра;
- Б) атмосферне повітря;
- В) тваринний світ, рослинний світ;
- Г) навколишнє природне середовище;
- Д) екологічна мережа.

5. Сукупність взаємопов'язаних частин природних об'єктів, виділених з метою створення заповідної території – це:

- А) ландшафт;
- Б) природні ресурси;
- В) природні комплекси;
- Г) навколишнє природне середовище;
- Д) природно-антропогенний об'єкт.

6. Природний об'єкт, що зазнав зміни у процесі виробничої або будь-якої іншої діяльності людини – це:

- А) ландшафт;
- Б) природні ресурси;
- В) природні комплекси;
- Г) навколишнє природне середовище;
- Д) природно-антропогенний об'єкт.

7. *Методом регулювання екологічного права є:*

- А) імперативний;
- Б) диспозитивний;
- В) змішаний при домінуванні диспозитивного;
- Г) змішаний при домінуванні імперативного;
- Д) рекомендаційний.

Література: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 18, 20, 22, 26, 27, 33, 39, 41.

Тема 2. Джерела екологічного права

Поняття джерел екологічного права, їх загальна характеристика та класифікація. Законодавчі та нормативно-правові акти, як джерела екологічного права, їх особливості. Критерії класифікації законодавчих та нормативно-правових актів, як джерел екологічного права: за юридичною силою (закони та підзаконні нормативно-правові акти); за характером правового регулювання (загальні та спеціальні); за предметом правового регулювання (комплексні, поресурсові та нормативно-правові акти, які регулюють окремі питання екологічної діяльності); за способом правового регулювання (матеріальні та процесуальні); за територіальною сферою дії нормативно-правових актів (ті, що діють на всій території України, та ті, що діють у певному регіоні); за часом дії (постійні та тимчасові); за ступенем систематизації (кодифіковані і некодифіковані).

Конституція України як джерело екологічного права. Встановлення Основним Законом конституційного екологічного правопорядку. Зміст статей 13, 16, 50, 66, 92 Конституції України. Норми Конституції України, що закріплюють основи й принципи діяльності, а також компетенцію державних органів в екологічній сфері (Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України), у тому числі й шляхом прийняття ними відповідних нормативно-правових актів, що регулюють відносини охорони навколишнього природного середовища.

Закони України у системі джерел екологічного права. Поділ законів як джерел екологічного права на групи: загальні

закони, що регулюють відносини взаємодії суспільства і природи; спеціальні (екологічні) закони; пооб'єктні законодавчі акти.

Підзаконні нормативно-правові акти як джерела екологічного права. Види підзаконних нормативно-правових актів за різними критеріями: за зовнішньою формою вираження (постанови, накази, рішення, правила та ін.); за суб'єктами (нормативні акти Президента України, нормативні акти Кабінету Міністрів України, центральних органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування тощо); за сферою дії (загальнодержавні та локальні); за часом дії (постійні та тимчасові) тощо. Їх загальна характеристика.

Міжнародні договори як джерела екологічного права. Загальнополітичні договори. Міжнародні договори, спеціально спрямовані на охорону навколишнього середовища: універсальні, регіональні договори, двосторонні договори, які стосуються охорони довкілля (комплексні та по ресурсні; договори, конвенції, декларації, пакти; міжнародні договори, які регулюють екологічні відносини у планетарному масштабі та міжнародні договори, які регулюють екологічні відносини на певній території). Правова основа для євроінтеграційних процесів у екологічній галузі – розд. V «Економічне і галузеве співробітництво» гл. 6 «Навколишнє середовище» (статті 360–366) Угоди про асоціацію між Україною та ЄС: пріоритетні напрями національної екологічної політики держави. Практика ЄСПЛ, як обов'язкове джерело права в Україні.

Судова практика в системі джерел екологічного права. Роль рішень вищих судових органів у забезпеченні єдиної правозастосовної практики і зміцненні законності у сфері охорони довкілля.

Завдання для самостійної роботи

1. Поняття джерел екологічного права, їх загальна характеристика та класифікація.
2. Конституція України як джерело екологічного права.
3. Закони України у системі джерел екологічного права.
4. Підзаконні нормативно-правові акти як джерела екологічного права.

5. Міжнародні договори як джерела екологічного права.
6. Судова практика в системі джерел екологічного права.

Завдання 1. Скласти схему джерел екологічного права.

Завдання 2. Скласти схему класифікації законодавчих та нормативно-правових актів, як джерел екологічного права.

Завдання 3. Використовуючи рекомендовану літературу підготувати відповіді на наступні запитання (для самоконтролю):

1. Що слід розуміти під джерелами екологічного права?

2. Визначте систему джерел екологічного права.

3. За якими критеріями можна класифікувати джерела екологічного права?

4. Які джерела екологічного права належать до загальних?

5. Відповідно до яких норм Конституції України відбувається регулювання екологічних відносин?

6. Які існують особливості поресурсових кодексів?

7. Яку роль у регулювання екологічних відносин відіграють постанови Верховного Суду України?

8. Визначте особливості міжнародно-правових актів як джерел екологічного права.

9. За якими критеріями можна класифікувати міжнародно-правові акти, що входять до системи джерел екологічного права?

10. Правове значення Угоди про асоціацію.

11. Які правові наслідки рішень Європейського Суду з прав людини?

12. Яку роль відіграє судова практика в системі джерел екологічного права?

Завдання 4. Підготувати реферат по одній з вказаних проблем:

1. Рішення ЄСПЛ в системі джерел екологічного права.

2. Підзаконно-правове регулювання екологічних відносин.

Завдання 5. Проробити наступні тестові завдання:

1. За способом правового регулювання джерела екологічного права поділяються на:

- А) ті, що діють на всій території України і ті, що діють у певному регіоні;
- Б) кодифіковані та некодифіковані;
- В) матеріальні та процесуальні;
- Г) комплексні та поресурсові;
- Д) постійні та тимчасові.

2. Що є головною особливістю нормативно-правових актів як джерел екологічного права?

- А) Вони містять лише міжнародні норми охорони природи
- Б) Вони регулюють лише права юридичних осіб у сфері екології
- В) Вони регулюють відносини лише в межах одного регіону
- Г) Вони містять норми, що регулюють відносини у сфері взаємодії суспільства й природи
- Д) Вони створюються виключно міжнародними організаціями

3. Який з наведених критеріїв НЕ використовується для класифікації джерел екологічного права?

- А) За юридичною силою
- Б) За предметом правового регулювання
- В) За фінансовими витратами на створення
- Г) За територіальною сферою дії
- Д) За часом дії

4. Який нормативно-правовий акт має найвищу юридичну силу у сфері екологічного права України?

- А) Закон «Про охорону навколишнього природного середовища»
- Б) Постанова Кабінету Міністрів України
- В) Конституція України
- Г) Рішення місцевої ради
- Д) Указ Президента України

5. Яке з положень не міститься у Конституції України як джерелі екологічного права?

А) Кожному гарантується право на відшкодування шкоди, заподіяної порушенням екологічного права

Б) Визнається пріоритет охорони навколишнього природного середовища

В) Екологічна інформація може бути засекречена в інтересах держави

Г) Держава зобов'язана зберігати генофонд Українського народу

Д) Верховна Рада затверджує державні екологічні програми

6. Яка з наведених груп законів регулює найважливіші суспільні відносини у сфері охорони довкілля в Україні?

А) Лише кодекси України

Б) Спеціальні (екологічні) закони

В) Постанови місцевих рад

Г) Акти Кабінету Міністрів України

Д) Адміністративні регламенти

7. До якої групи законодавчих актів належить Земельний кодекс України?

А) Загальні закони

Б) Постанови екологічної спрямованості

В) Пооб'єктні законодавчі акти

Г) Міжнародні договори

Д) Санітарно-гігієнічні стандарти

8. Який нормативно-правовий акт Кабінету Міністрів України є прикладом реалізації державної політики у сфері управління відходами?

А) Указ Президента України «Про день довкілля»

Б) Закон України «Про рослинний світ»

В) Постанова Кабінету Міністрів «Про Зелену книгу України»

Г) Розпорядження КМУ «Про затвердження Національного плану управління відходами до 2030 року»

Д) Наказ Міністерства енергетики та захисту довкілля «Про оцінку впливу на довкілля»

9. Яке з наведених тверджень щодо підзаконних нормативно-правових актів є правильним?

А) Вони мають вищу юридичну силу, ніж закони

Б) Їх приймають виключно органи місцевого самоврядування

В) Вони видаються незалежно від законів і можуть їм суперечити

Г) Вони видаються на основі законів і не можуть їм суперечити

Д) Їх приймають лише Верховна Рада та Президент України

10. Яка з наведених причин найточніше пояснює необхідність міжнародного співробітництва в екологічній сфері?

А) Зростання населення планети

Б) Недостатність національного законодавства

В) Глобальний характер багатьох екологічних проблем

Г) Бажання країн отримати економічну вигоду

Д) Вимоги до промислових підприємств

11. Яке з наведених тверджень правильно відображає підхід Європейського суду з прав людини до захисту екологічних прав?

А) Екологічні права прямо закріплені в Конвенції

Б) ЄСПЛ не розглядає справи, пов'язані з довкіллям

В) ЄСПЛ розширив тлумачення ст. 8 Конвенції для захисту від екологічного забруднення

Г) Ст. 10 Конвенції забороняє будівництво підприємств у містах

Д) Ст. 6 Конвенції визнає право на чисту воду

Література: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 18, 20, 22, 26, 27, 33.

Тема 3. Правові засади екологічного управління

Правові засади державної екологічної політики. Поняття екологічної політики України. Зміст Закону України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року». Основні засади державної екологічної політики: загальна характеристика. Принципи реалізації засад державної екологічної політики.

Поняття екологічного управління та його принципи. Мета управління в галузі охорони навколишнього природного середовища. Види екологічного управління: державне, галузеве, виробниче, громадське, їх загальна характеристика.

Система і компетенція органів екологічного управління. Органи, які здійснюють державне управління в галузі охорони навколишнього природного середовища: Кабінет Міністрів України, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві ради та виконавчі органи сільських, селищних, міських рад, державні органи по охороні навколишнього природного середовища і використанню природних ресурсів та інші державні органи відповідно до законодавства України. Органи управління загальної компетенції (Кабінет Міністрів України, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування, державні адміністрації районів) та спеціальної компетенції (Міністерство енергетики та захисту довкілля України; Державне агентство водних ресурсів України (Держводагентство); Державне агентство України з управління зоною відчуження (ДАЗВ); Державна служба геології та надр України (Держгеонадра); Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру (Держгеокадастр); Державне агентство лісових ресурсів України (Держлісагентство); Державне агентство рибного господарства України (Держрибагентство); Державна інспекція ядерного регулювання України (Держатомрегулювання, тощо). Їх загальна характеристика.

Правові питання участі громадськості в екологічному управлінні. Права громадських природоохоронних організацій. Громадські інспектори з охорони довкілля.

Функції екологічного управління: особливості правового регулювання. Зміст основних функцій управління в сфері природокористування та охорони довкілля: просторово-територіальний устрій природних ресурсів; облік та кадастри природних ресурсів; екологічне прогнозування та планування; екологічний моніторинг; оцінка впливу на довкілля; стратегічна екологічна оцінка; екологічний контроль; екологічне інформаційне забезпечення; екологічна стандартизація та нормування; екологічне ліцензування.

Завдання для самостійної роботи

1. Правові засади державної екологічної політики.
2. Поняття екологічного управління.
3. Система і компетенція органів екологічного управління.
4. Правові питання участі громадськості в екологічному управлінні.
5. Функції екологічного управління: особливості правового регулювання.

Завдання 1. Скласти схему системи органів екологічного управління.

Завдання 2. Скласти схему функцій екологічного управління.

Завдання 3. Використовуючи рекомендовану літературу підготувати відповіді на наступні запитання (для самоконтролю):

1. Розкрийте юридичну природу поняття «екологічне управління».
2. Визначте механізм правового регулювання участі громадськості у сфері екологічного управління?
3. Які функції екологічного управління передбачені чинним законодавством?
4. Назвіть органи управління загальної компетенції у сфері природокористування та охорони довкілля.
5. Назвіть органи управління спеціальної компетенції у сфері природокористування та охорони довкілля.
6. Охарактеризуйте особливості правового регулювання екологічного контролю.

7. У чому полягають особливості правового регулювання стандартизації і нормування у сфері природокористування та охорони довкілля?

8. Розкрийте юридичну природу екологічного моніторингу.

9. Визначте особливості правового регулювання функції просторово-територіального устрою природних ресурсів.

10. Охарактеризуйте особливості правового регулювання ведення обліку та кадастрів природних ресурсів та комплексів.

11. Проаналізуйте наукові та законодавчі підходи до екологічного ліцензування.

12. Визначте юридичну процедуру проведення оцінки впливу на довкілля та стратегічної екологічної оцінки.

Завдання 4. Підготувати реферат по одній з вказаних проблем:

1. Система функцій екологічного управління.
2. Участь громадськості у сфері екологічного управління.

Завдання 5. Проробити наступні тестові завдання:

1. Екологічне управління, яке здійснюється в рамках окремого виробництва природоохоронними органами, що діють у його структурі – це:

- А) регіональне екологічне управління;
- Б) громадське екологічне управління;
- В) державне екологічне управління;
- Г) виробниче екологічне управління;
- Д) галузеве екологічне управління.

2. Громадським інспекторам з охорони довкілля можуть бути:

А) громадяни України, які досягли 18-річного віку і мають досвід природоохоронної роботи, а також пройшли співбесіду в органах;

Б) фізичні особи, які мають досвід природоохоронної роботи, а також пройшли співбесіду в органах;

В) громадяни України, які досягли 21-річного віку і мають досвід природоохоронної роботи;

Г) фізичні особи, які досягли 18-річного віку і мають досвід природоохоронної роботи, а також пройшли співбесіду в органах;

Д) громадяни України, які досягли 18-річного віку і мають досвід природоохоронної роботи.

3. Діяльність спеціально уповноважених суб'єктів, спрямована на забезпечення дотримання вимог законодавства про охорону довкілля всіма державними органами, підприємствами, установами та організаціями незалежно від форм власності й підпорядкування, а також громадянами – це:

А) екологічне ліцензування;

Б) екологічний контроль;

В) екологічне інформаційне забезпечення;

Г) екологічна стандартизація та нормування;

Д) стратегічна екологічна оцінка.

4. Сукупність соціально-економічних та екологічних заходів, спрямованих на регулювання земельних відносин та раціональної організації території адміністративно-територіальних одиниць, суб'єктів господарювання, що здійснюються під впливом суспільно-виробничих відносин і розвитку продуктивних сил – це:

А) планування використання земель;

Б) лісовпорядкування;

В) екологічне прогнозування;

Г) екологічний моніторинг;

Д) землеустрій.

5. Який документ закріплює стратегічні засади державної екологічної політики України до 2030 року?

А) Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища»

Б) Конституція України

В) Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року»

Г) Кодекс України про надра

Д) Угода про асоціацію між Україною та ЄС

6. Який з наведених органів належить до органів спеціальної компетенції у сфері екологічного управління?

- А) Кабінет Міністрів України
- Б) Рада міністрів Автономної Республіки Крим
- В) Обласні державні адміністрації
- Г) Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України

Д) Верховна Рада України

7. Який з принципів НЕ належить до принципів екологічної політики України?

- А) Відкритість і підзвітність
- Б) Пріоритетність економічного розвитку над довкіллям
- В) Міжнародна співпраця та євроінтеграція
- Г) Участь громадськості у формуванні політики
- Д) Дотримання екологічних прав громадян

8. Який документ визначає основні засади державної екологічної політики України до 2030 року?

- А) Конституція України
- Б) Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища»
- В) Угода про асоціацію між Україною та ЄС
- Г) Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року»
- Д) Закон України «Про відходи»

9. Що НЕ належить до принципів екологічного управління?

- А) Законність
- Б) Монополізація управління природними ресурсами
- В) Плановість
- Г) Поєднання державного управління з місцевим самоврядуванням

10. Хто реалізує державну політику у сфері геологічного вивчення та раціонального використання надр?

- А) Державне агентство водних ресурсів України
- Б) Державне агентство лісових ресурсів України

В) Державна служба геології та надр України (Держгеонадра)

Г) Міністерство охорони здоров'я України

Література: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 18, 20, 22, 26, 27, 28, 33, 39, 50, 52, 59, 61, 62, 63, 72, 73, 74, 75.

Тема 4. Екологічні права та обов'язки громадян

Законодавче забезпечення екологічних прав громадян. Закріплення екологічних прав громадян у міжнародних документах – Загальній декларації прав людини, Заключному акті Ради з безпеки і співробітництва в Європі (1975); Конвенції про транскордонне забруднення на великі відстані (1979); Всесвітній хартії природи, прийнятій в 1982 р. на 37-й сесії Генеральної Асамблеї ООН; Віденській конвенції про охорону озонового шару (1985); Декларації Ріо-де-Жанейро з навколишнього природного середовища та розвитку (1992); Рамковій конвенції ООН про зміну клімату (1992); Віденській конвенції про цивільну відповідальність за ядерну шкоду (1963); Конвенції про ядерну безпеку (1994); Орхуській конвенції про доступ до інформації, участь громадськості в прийнятті рішень і доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (1998), Паризькій Угоді (2015) та інших, а також у національному законодавстві – Конституції України, Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про охорону атмосферного повітря», «Про оцінку впливу на довкілля», «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року». та ін.

Загальна характеристика системи екологічних прав громадян. Ознаки інституту екологічних прав громадян. Класифікація екологічних прав за різними підставами: за юридичною сутністю – конституційні, встановлені у спеціальних законах, передбачені підзаконними нормативними актами та договорами; за формою реалізації – індивідуальні і колективні; абсолютні і відносні; залежно від захисту екологічних інтересів – екологічні майнові і особисті немайнові права; у сфері відтворення і поліпшення якісного стану природних об'єктів; за

охоронно-захисною спрямованістю тощо, їх загальна характеристика.

Конституційні екологічні права громадян: на безпечне для життя і здоров'я довкілля; на відшкодування шкоди, заподіяної порушенням права на безпечне довкілля; на отримання екологічної інформації. Їх загальна характеристика.

Поняття та види екологічних обов'язків громадян. Елементи структури екологічного обов'язку. Класифікація екологічних обов'язків: за юридичною силою, ступенем правової урегульованості – (конституційні; встановлені у спеціальних законах; передбачені підзаконними нормативними актами та договорами); загальні та спеціальні екологічні обов'язки; майнові та немайнові екологічні обов'язки.

Гарантії, охорона, форми (адміністративний, судовий, громадський, самозахист, звернення до Уповноваженого з прав людини тощо) та способи (визнання екологічних прав; відновлення порушеного права; визнання правочину недійсним; припинення дії, що перешкоджає реалізації права або порушує його; відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової, а також моральної шкоди (екологічної шкоди); зміна правовідношення; припинення правовідношення; визнання незаконними рішення, дій чи бездіяльності органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування, їх службових і посадових осіб; інші способи, встановлені договором або законом) захисту екологічних прав громадян. Еколого-правові гарантії екологічних прав громадян відповідно до ст. 10 Закону «Про охорону навколишнього природного середовища». Їх аналіз. Спеціальні гарантії екологічних прав громадян. Поняття правової охорони екологічних прав.

Завдання для самостійної роботи

1. Законодавче забезпечення екологічних прав громадян.
2. Загальна характеристика системи екологічних прав громадян.
3. Конституційні екологічні права громадян.

3.1. Право громадян на безпечне для життя і здоров'я довкілля.

3.2. Право громадян на відшкодування шкоди, заподіяної порушенням права на безпечне довкілля.

3.3. Право громадян на одержання екологічної інформації.

4. Поняття та види екологічних обов'язків громадян.

5. Гарантії, охорона, форми та способи захисту екологічних прав громадян.

Завдання 1. Скласти схему конституційних екологічних прав громадян.

Завдання 2. Скласти список екологічних обов'язків громадян.

Завдання 3. Використовуючи рекомендовану літературу підготувати відповіді на наступні запитання (для самоконтролю):

1. Якими нормативно-правовими актами передбачаються і якими засобами реалізуються екологічні права громадян?

2. Розкрийте поняття, сутність і зміст права громадян на безпечне навколишнє природне середовище.

3. Куди доцільно звертатися громадянам по захист екологічних прав?

4. Визначте юридичні підстави та порядок розгляду звернень громадян.

5. Наведіть загальну характеристику і порядок проведення публічних заходів щодо захисту навколишнього природного середовища.

6. Розгляньте загальні конституційні права та обов'язки громадян.

7. Дайте характеристику права громадян на отримання екологічної інформації. Розгляньте процедуру отримання екологічної інформації. Які вимоги ставляться до екологічної інформації? Які нормативно-правові акти регламентують ці інформаційні відносини?

8. Охарактеризуйте гарантії, що забезпечують реалізацію екологічних прав громадян.

9. Проаналізуйте форми і засоби захисту екологічних прав громадян.

10. Визначте особливості компенсації шкоди, заподіяної порушенням екологічних прав громадян.

Завдання 4. Підготувати реферат по одній з вказаних проблем:

1. Конституційні екологічні права громадян.

2. Міжнародно-правове закріплення екологічних прав громадян.

3. Захист екологічних прав громадян.

Завдання 5. Проробити наступні тестові завдання:

1. Термін «екологічні права» вперше в Україні на законодавчому рівні був закріплений у:

А) Конституції України;

Б) Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища»;

В) Законі України «Про охорону атмосферного повітря»;

Г) Законі України «Про оцінку впливу на довкілля»;

Д) Законі України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року».

2. Залежно від захисту екологічних інтересів екологічні права поділяються на:

А) матеріальні та процесуальні;

Б) абсолютні та відносні;

В) екологічні майнові та особисті немайнові права;

Г) індивідуальні та колективні;

Д) захисні та охоронні.

3. Право громадян на безпечне для життя і здоров'я довкілля закріплене в:

А) Конституції України;

Б) Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища»;

В) Законі України «Про охорону атмосферного повітря»;

Г) Законі України «Про оцінку впливу на довкілля»;

Д) Законі України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року».

4. Юридична можливість проживати в навколишньому природному середовищі, яке не заподіює шкоди її здоров'ю і життю, а у випадку порушення цього права – вимагати його захисту у встановленому законодавством порядку – це:

А) право громадян на відшкодування шкоди, заподіяної порушенням права на безпечне довкілля;

Б) право громадян на одержання екологічної інформації;

В) право на життя;

Г) право людини на безпечне навколишнє природне середовище;

Д) право людини на вільний розвиток своєї особистості.

5. Який із наведених екологічних обов'язків закріплено у Конституції України?

А) здійснювати діяльність із додержанням вимог екологічної безпеки, інших нормативів і лімітів використання природних ресурсів;

Б) не порушувати екологічні права і законні інтереси інших суб'єктів;

В) вносити штрафи за екологічні правопорушення;

Г) компенсувати шкоду, заподіяну забрудненням та іншим негативним впливом на навколишнє природне середовище;

Д) не заподіювати шкоду природі, культурній спадщині, відшкодовувати завдані їм збитки.

6. Передбачені моральними засадами суспільства та нормами законодавства, у певних випадках визначеними у договорі, дії особи (тобто застосування засобів протидії), яка наділена вказаним правом, спрямовані на забезпечення їх недоторканності, припинення порушення і ліквідацію наслідків – це:

А) адміністративний захист екологічних прав;

Б) судовий захист екологічних прав;

В) громадський захист екологічних прав;

Г) самозахист захист екологічних прав;

Д) звернення до Уповноваженого з прав людини.

7. Що відносять до спеціальних гарантій екологічних прав громадян?

- А) Соціально-економічні умови
- Б) Політична стабільність
- В) Ідеологічна свобода
- Г) Юридичні гарантії, закріплені в законодавстві
- Д) Економічна політика держави

8. Яка з наведених форм захисту прав є адміністративною?

- А) Подання позову до суду
- Б) Звернення до органів державної влади відповідно до Закону «Про звернення громадян»
- В) Проведення референдуму
- Г) Подання скарги до Європейського суду
- Д) Подання заяви до Уповноваженого з прав людини

9. Який із законів передбачає пріоритет захисту людини від впливу іонізуючого випромінювання?

- А) Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища»
- Б) Земельний кодекс України
- В) Закон України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку»
- Г) Закон України «Про тваринний світ»
- Д) Кодекс України про надра

10. Що є прикладом способу самозахисту екологічних прав?

- А) Призначення судового розгляду
- Б) Подання депутатського запиту
- В) Проведення громадських слухань
- Г) Застосування дозволених засобів протидії особою самостійно
- Д) Подання скарги до прокуратури

11. Яка з наведених гарантій передбачена ст. 10 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»?

- А) Право на земельну частку (пай)
- Б) Обов'язок громадян повідомляти про екологічні правопорушення природи

Г) Створення автоматизованої інформаційно-аналітичної системи доступу до екологічної інформації

Д) Нагляд СБУ за екологічною безпекою

12. Яке твердження щодо рішень Європейського суду з прав людини є правильним?

А) Європейська конвенція прямо закріплює екологічні права

Б) Суд не розглядає справи, пов'язані з екологією

В) Забруднення довкілля визнається підставою для порушення основоположних прав

Г) Всі справи про екологію передаються в Європейську комісію

Д) Рішення суду є лише рекомендаційними

Література: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 18, 20, 22, 26, 27, 33, 40, 41, 52, 58.

Тема 5. Правове регулювання забезпечення екологічної безпеки населення та територій

Поняття, суб'єкти та об'єкти екологічної безпеки. Правові вимоги щодо забезпечення екологічної безпеки. Господарський суб'єкт, як потенційне джерело шкідливого впливу. Його специфічні риси. Законодавчо закріплені вимоги щодо забезпечення екологічної безпеки до стадій господарського процесу. Вимоги екологічної безпеки по видах господарської діяльності у: сільському господарстві, промисловості, транспорті, при розміщенні та розвитку населених пунктів.

Види екологічної безпеки за різними критеріями: за територіальним принципом (глобальна (міжнародна), національна (державна), регіональна, місцева, об'єктова); за способами забезпечення (техногенно-екологічна, радіоекологічна, соціально-екологічна, природна, економіко-екологічна); залежно від об'єкта охорони (глобальна екобезпека, національна, локальна та особиста екобезпека громадян); залежно від причин порушення екологічної безпеки (така, що виникла: внаслідок впливу на природний об'єкт людської діяльності; під впливом самих природних процесів); залежно від екологічно

небезпечних видів діяльності об'єктів (технічна, хімічна, токсична, біологічна, радіаційна, ядерна, гідротехнічних споруд, транспортних засобів тощо); виходячи з масштабів шкідливого впливу і наслідків аварій і катастроф у конкретній місцевості (зовнішня і внутрішня екобезпека). Їх загальна характеристика.

Правові заходи щодо забезпечення вимог екологічної безпеки. Види державно-правових заходів залежно від спрямованості дій: організаційно-превентивні, регулятивно-стимулюючі, розпорядчо-виконавчі, охоронно-відновлювальні та забезпечувальні. Їх загальна характеристика. Поняття екологічного ліцензування. Екологічні стандарти. Стимулюючі заходи, як гарантії забезпечення дотримання вимог у сфері екологічної безпеки: розпорядчо-виконавчі; охоронно-відновлювальні; забезпечувальні). Їх загальна характеристика.

Правове забезпечення ризику в галузі екологічних правовідносин. Поняття «екологічний ризик» та його види. Джерела екологічного ризику.

Юридична відповідальність за правопорушення в галузі забезпечення екологічної безпеки. Екологічне правопорушення як підстава для притягнення до юридичної відповідальності у галузі забезпечення екологічної безпеки. порушення. Перелік правопорушень у галузі екологічної безпеки. Адміністративна відповідальність за правопорушення в галузі забезпечення екологічної безпеки. Кримінальна відповідальність за злочини проти довкілля. Дисциплінарна відповідальність за порушення законодавства про забезпечення вимог екологічної безпеки. Цивільно-правова відповідальність у разі заподіяння шкоди навколишньому природному середовищу або здоров'ю громадян.

Поняття надзвичайних екологічних ситуацій, їх ознаки. Правова основа регулювання надзвичайних екологічних ситуацій (НЕС). Основні елементи НЕС. Класифікація НЕС за різними підставами: характером походження (техногенного та природного характеру); залежно від місцезнаходження джерела виникнення (внутрішні і зовнішні); залежно від обсягів заподіяних наслідків, обсягів технічних і матеріальних ресурсів, необхідних для ліквідації її наслідків, (державні, регіональні,

місцеві, об'єктові); за наслідками (незворотні, тривалі, довгострокові, тимчасові і суттєві). Їх загальна характеристика.

Поняття, правовий режим зон НЕС. Підстави та порядок оголошення окремої місцевості зоною НЕС. Принципи регулювання правового режиму в зоні НЕС. Припинення дії правового режиму зони НЕС. Зміст Закону України «Про зону надзвичайної екологічної ситуації».

Правові заходи щодо забезпечення захисту населення та територій, запобігання та ліквідації наслідків НЕС. Поняття захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру. Основні заходи щодо захисту (оповіщення й інформування населення; спостереження і контроль; стандартизацію, ліцензування певних видів діяльності, сертифікацію, страхування та ін.). Поняття запобігання виникненню надзвичайних екологічних ситуацій.

Завдання для самостійної роботи

1. Поняття, суб'єкти та об'єкти екологічної безпеки.
2. Види екологічної безпеки.
3. Правові заходи щодо забезпечення вимог екологічної безпеки.
4. Правове забезпечення ризику в галузі екологічних правовідносин.
5. Юридична відповідальність за правопорушення в галузі забезпечення екологічної безпеки.
6. Поняття надзвичайних екологічних ситуацій, їх ознаки та класифікація.
7. Поняття, правовий режим зон НЕС.
8. Правові заходи щодо забезпечення захисту населення та територій, запобігання та ліквідації наслідків НЕС.

Завдання 1. Скласти схему видів екологічної безпеки.

Завдання 2. Скласти схему видів юридичної відповідальності за правопорушення в галузі забезпечення екологічної безпеки.

Завдання 3. Використовуючи рекомендовану літературу підготувати відповіді на наступні запитання (для самоконтролю):

1. Розкрийте юридичну природу екологічної безпеки.

2. Дайте визначення поняття «екологічна безпека» і «правові засади її забезпечення».

3. Розгляньте види екологічної безпеки.

4. Дайте характеристику правових заходів щодо забезпечення екологічної безпеки.

5. Визначте особливості забезпечення ядерної та радіаційної безпеки.

6. Дайте визначення поняття «екологічний ризик», розкрийте його зміст. Вкажіть його місце в системі правовідносин у забезпеченні екологічної безпеки.

7. Назвіть суб'єктів та об'єктів у галузі забезпечення екологічної безпеки.

8. Визначте види юридичної відповідальності за порушення законодавства в галузі забезпечення екологічної безпеки.

9. Дайте визначення поняття «надзвичайна екологічна ситуація» (НЕС).

10. Якими нормативно-правовими актами регулюються правовий режим НЕС?

11. Розгляньте поняття «правовий режим» зон надзвичайних екологічних ситуацій, укажіть їх види.

12. Назвіть підстави для оголошення окремої місцевості зоною надзвичайної екологічної ситуації.

13. Охарактеризуйте класифікацію надзвичайних екологічних ситуацій.

14. За наявності яких підстав у межах зон надзвичайної екологічної ситуації може бути введений правовий режим надзвичайного стану?

15. Охарактеризуйте механізм правового забезпечення попередження та ліквідації надзвичайних екологічних ситуацій.

16. Визначте процедуру введення НЕС. Укажіть наслідки введення НЕС.

Завдання 4. Підготувати реферат по одній з вказаних проблем:

1. Правове забезпечення екологічної безпеки.

2. Правове забезпечення екологічної безпеки при поводженні з небезпечними хімічними речовинами.

3. Правове забезпечення ядерної та радіаційної (радіоекологічної) безпеки.

4. Правові засади забезпечення біологічної та генетичної безпеки.

Завдання 5. Проробити наступні тестові завдання:

1. Комплексна категорія, складовими якої є техногенна, пожежна, екологічна та біологічна безпека, що характеризується безпечністю навколишнього природного середовища, продуктів харчування, місць проживання і перебування людей та зниженням ризиків від господарської діяльності для довкілля шляхом нормативно-правового регулювання відносин у разі виникнення надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру – це:

А) екологічна безпека транспортних засобів;

Б) безпека за надзвичайних ситуацій;

В) техногенна безпека;

Г) радіаційна безпека;

Д) екологічна безпека при поводженні з відходами.

2. Заходи, спрямовані на регулювання й обмеження екологічно небезпечних видів діяльності шляхом впровадження системи дозволів і встановлення спеціальних умов здійснення такої діяльності – це:

А) екологічна сертифікація;

Б) екологічний аудит;

В) екологічне ліцензування;

Г) екологічний моніторинг;

Д) екологічне прогнозування.

3. Заходи щодо забезпечення вимог екологічної безпеки, що вживаються із метою локалізації проявів екологічної небезпеки, проведення ліквідаційних робіт, визначення правового режиму територій відповідно до рівня екологічного ризику, встановлення статусу осіб, які потерпіли від наслідків екологічної небезпеки – це:

А) організаційно-превентивні заходи;

- Б) регулятивно-стимулюючі заходи;
- В) розпорядчо-виконавчі заходи;
- Г) охоронно-відновлювальні заходи;
- Д) забезпечувальні заходи.

4. Заходи щодо забезпечення вимог екологічної безпеки, що спрямовані на виявлення екологічно небезпечних для навколишнього природного середовища та здоров'я людини територій, зон, об'єктів і видів діяльності, а також вжиття певних заходів для попередження виникнення екологічної небезпеки – це:

- А) організаційно-превентивні заходи;
- Б) регулятивно-стимулюючі заходи;
- В) розпорядчо-виконавчі заходи;
- Г) охоронно-відновлювальні заходи;
- Д) забезпечувальні заходи.

5. Ким оголошується окрема місцевість України зоною надзвичайної екологічної ситуації?

- А) Радою національної безпеки і оборони України;
- Б) Кабінетом Міністрів України;
- В) Верховною Радою України;
- Г) Президентом України;
- Д) Керівником Державної служби з надзвичайних ситуацій.

6. За яким критерієм класифікується екологічна безпека як глобальна, національна, регіональна, місцева та об'єктова?

- А) За джерелами небезпеки
- Б) За видами небезпечної діяльності
- В) За способами забезпечення
- Г) За територіальним принципом
- Д) За причинами порушення

7. Який правовий захід належить до експертно-оціночних?

- А) Ліцензування діяльності
- Б) Паспорт небезпечного об'єкта
- В) Оцінка впливу на довкілля (ОВД)
- Г) Моніторинг довкілля

Д) Технічна інвентаризація споруд

8. Що з наведеного підлягає обов'язковому екологічному ліцензуванню?

А) Водопостачання населення з джерел з регульованим тарифом

Б) Тимчасове зберігання власних відходів

В) Провадження діяльності з небезпечними відходами

Г) Використання пластикових пакетів

Д) Централізоване водовідведення в селах

9. Який вид екологічної безпеки забезпечує дотримання меж опромінення людини?

А) Ядерна безпека

Б) Біологічна безпека

В) Радіаційна безпека

Г) Харчова безпека

Д) Хімічна безпека

10. Що з наведеного є організаційно-превентивним заходом?

А) Видача штрафів за забруднення

Б) Усунення наслідків катастрофи

В) Інвентаризація екологічно небезпечних об'єктів

Г) Компенсація екологічної шкоди

Д) Страхування об'єктів

11. Який міжнародний документ передбачає доступ до екологічної інформації?

А) Кіотський протокол

Б) Стокгольмська конвенція

В) Орхуська конвенція

Г) Паризька угода

Д) Конвенція ООН про біорізноманіття

Література: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 18, 20, 22, 26, 27, 28, 33, 41, 44, 52, 54, 55, 56, 69, 76, 77, 78.

Тема 6. Право власності на природні ресурси та комплекси

Загальна характеристика права власності на природні ресурси та комплекси. Поняття права власності. Особливості права власності на природні ресурси. Зміст права власності на природні ресурси та комплекси (володіння, користування та розпорядження природними ресурсами). Форми власності на природні ресурси в Україні: державна, комунальна та приватна. Множинність суб'єктів права власності на природні ресурси. Особливості права власності на природні ресурси Українського народу.

Право державної власності на природні ресурси та комплекси. Держава в особі представницького органу державної влади, як суб'єкт права державної власності на природні ресурси. Правова характеристика об'єктів права державної на природні ресурси. Підстави набуття державою права власності на природні ресурси та комплекси. Підстави припинення права державної власності на природні ресурси та комплекси.

Право комунальної власності на природні ресурси та комплекси. Поняття територіальної громади. Територіальні громади, як суб'єкти права комунальної власності на природні ресурси та комплекси. Об'єкти права комунальної власності на природні ресурси та комплекси. Підстави набуття територіальними громадами права комунальної власності на природні ресурси.

Право приватної власності на природні ресурси та комплекси. Суб'єкти та об'єкти права приватної власності на природні ресурси. Підстави виникнення права приватної власності на природні ресурси та комплекси. Приватизація, як основний спосіб виникнення права приватної власності громадян України на природні ресурси. Підстави припинення права приватної власності на природні ресурси.

Охорона та гарантії права власності на природні ресурси та комплекси. Загальні засади охорони права власності. Основні ознаки охорони права власності на природні ресурси. Випадки порушення правомочностей власника природних ресурсів.

Відповідальність за порушення прав власників та права власності на природні ресурси (адміністративна, цивільно-правова).

Завдання для самостійної роботи

1. Загальна характеристика права власності на природні ресурси та комплекси.

2. Право державної власності на природні ресурси та комплекси.

3. Право комунальної власності на природні ресурси та комплекси.

4. Право приватної власності на природні ресурси та комплекси.

5. Охорона та гарантії права власності на природні ресурси та комплекси.

6. Відповідальність за порушення прав власників та права власності на природні ресурси.

Завдання 1. Скласти схему відповідальності за порушення прав власників та права власності на природні ресурси.

Завдання 2. Скласти схему права власності на природні ресурси та комплекси за формами власності.

Завдання 3. Використовуючи рекомендовану літературу підготувати відповіді на наступні запитання (для самоконтролю):

1. Поняття та особливості права власності на природні ресурси.

2. Форми власності на природні ресурси: загальні положення.

3. Особливості виникнення права державної та комунальної власності.

4. Право власності юридичної особи на природні ресурси. Об'єкти та суб'єкти цієї власності.

5. Виникнення та припинення права власності юридичної особи на природні ресурси.

6. Право власності громадян на природні ресурси. Об'єкти та суб'єкти.

7. Виникнення та припинення права власності громадян на природні ресурси.

8. Загальна характеристика угод як підстави виникнення права власності на природні ресурси.

9. Основні права та обов'язки власників природних ресурсів.

10. Захист і гарантії прав власників природних ресурсів.

Завдання 4. Підготувати реферат по одній з вказаних проблем:

1. Шляхи вдосконалення правового регулювання права власності на землі історико-культурного призначення.

2. Основні права й обов'язки власників природних ресурсів.

3. Захист і гарантії прав власників природних ресурсів.

4. Загальна характеристика угод як підстави виникнення права власності на природні ресурси.

Завдання 5. Проробити наступні тестові завдання:

1. Правовий режим власності на природні ресурси в Україні визначається:

А) постановами Кабінету Міністрів України;

Б) указами Президента України;

В) законами України;

Г) рішеннями органів місцевого самоврядування;

Д) усі відповіді правильні.

2. До якого часу власники невитребуваних земельних часток (паїв) або їх спадкоємці мають оформити право власності на земельну ділянку?

А) до 1 січня 2024 р.;

Б) до 1 січня 2025 р.;

В) до 1 січня 2026 р.;

Г) до 1 березня 2025 р.;

Д) до 31 грудня 2024 р.

3. Природні заповідники, заповідні зони біосферних заповідників, національні природні парки можуть перебувати:

А) виключно в державній власності;

Б) переважно в державній власності;

- В) переважно у державній та комунальній власності;
- Г) виключно у державній та комунальній власності;
- Д) у будь-якій формі власності, передбаченій Законом.

4. Не можуть бути суб'єктами права приватної власності на природні ресурси:

- А) підприємства, установи та організації державної або комунальної форми власності;
- Б) корпоративні підприємства;
- В) іноземні громадяни;
- Г) особи без громадянства;
- Д) іноземні держави.

5. Хто є суб'єктом права комунальної власності на природні ресурси?

- А) Кабінет Міністрів України
- Б) Міністерство екології
- В) Верховна Рада України
- Г) Територіальна громада
- Д) Районна державна адміністрація

6. Який з наведених об'єктів НЕ може бути у комунальній власності?

- А) Землі в межах населеного пункту
- Б) Лісові ділянки в межах села
- В) Морське узбережжя за межами міста
- Г) Водойма місцевого значення
- Д) Природно-заповідний об'єкт

7. Який механізм найчастіше використовується для набуття права комунальної власності на природні ресурси?

- А) Примусове відчуження
- Б) Приватизація
- В) Відчуження на аукціоні
- Г) Безоплатна передача з державної власності
- Д) Рішення суду за заявою фізичної особи

8. Хто з перелічених може бути суб'єктом права приватної власності на землю в Україні?

- А) Міжнародна організація
- Б) Орган державної влади

- В) Іноземна держава
- Г) Юридична особа України
- Д) Представництво іноземної компанії

9. Який максимальний розмір земельної ділянки для особистого селянського господарства (ОСГ) може бути наданий громадянину України?

- А) 0,5 га
- Б) 1,0 га
- В) 2,0 га
- Г) 5,0 га
- Д) Без обмежень

10. Що з наведеного є підставою набуття права приватної власності на природні ресурси?

- А) Постанова Кабінету Міністрів
- Б) Рішення профспілки
- В) Виділення земельної частки (паю)
- Г) Угода між громадами
- Д) Звернення до екологічної інспекції

Література: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 18, 20, 22, 24, 26, 27, 33.

Тема 7. Право природокористування (загальні положення)

Поняття та види права природокористування. Право природокористування, як правовий інститут (об'єктивне право); як суб'єктивне право; як правовідносини. Основні принципи права природокористування. Правова класифікація видів природокористування: загальне та спеціальне; постійне і тимчасове; первинне та вторинне; спільне та відособлене.

Об'єкти права природокористування, їх основні риси. Суб'єкти права природокористування. Екологічна правоздатність. Права та обов'язки природокористувачів. Підстави виникнення та припинення права природокористування.

Право загального природокористування та його особливості.

Право спеціального природокористування та його особливості. Постійне та тимчасове (короткострокове та довгострокове) природокористування. Право землекористування, надкористування, водокористування, спеціальне користування лісами, користування об'єктами рослинного світу, використання об'єктів тваринного світу.

Правові засади використання природних ресурсів на умовах оренди. Правова основа орендного природокористування в екологічному законодавстві. Сторони за договором оренди природних ресурсів: орендодавці й орендарі. Мета договору оренди природних ресурсів. Граничні терміни договорів оренди природних ресурсів. Довгострокова та короткострокова оренда природних ресурсів. Орендна плата. Припинення договору оренди природних ресурсів.

Захист прав природокористувачів. Способи та гарантії захисту прав фізичних та юридичних осіб у сфері природокористування. Захист права природокористування в адміністративному та в судовому порядку.

Завдання для самостійної роботи

1. Поняття та види права природокористування.
2. Об'єкти та суб'єкти права природокористування.
3. Право загального природокористування.
4. Право спеціального природокористування.
5. Правові засади використання природних ресурсів на умовах оренди.
6. Захист прав природокористувачів.

Завдання 1. Скласти логічну схему видів права природокористування.

Завдання 2. Скласти логічну схему видів захисту прав природокористувачів

Завдання 3. Використовуючи рекомендовану літературу підготувати відповіді на наступні запитання (для самоконтролю):

1. Дайте визначення права природокористування в об'єктивному і суб'єктивному розумінні.
2. Які принципи лежать в основі здійснення природокористування?

3. За якими критеріями можна класифікувати право природокористування?

4. У чому полягає сутність спеціального природокористування?

5. Щодо яких видів природних ресурсів законодавство передбачає загальне природокористування?

6. Які підстави виникнення і припинення відносин природокористування?

7. Наведіть перелік прав і обов'язків природокористувачів.

Завдання 4. Підготувати реферат:

1. Історія формування права природокористування як інституту сучасного екологічного права України.

2. Концесійні договори й їх роль у відносинах природокористування.

3. Угоди про розподіл продукції як специфічна форма концесійного природокористування.

4. Правові засади обмеження прав природокористувачів.

5. Співвідношення права оренди природних ресурсів, суперфіцію й емфітевзису.

6. Екологія й економіка раціонального природокористування за принципами сталого розвитку.

Завдання 5. Проробити наступні тестові завдання:

1. Гарантоване законодавством України використання людиною природних ресурсів з метою задоволення життєво-необхідних потреб – це:

А) спеціальне природокористування;

Б) особливе природокористування;

В) вторинне природокористування;

Г) загальне природокористування;

Д) короткострокове природокористування.

2. Екологічна правоздатність громадянина виникає:

А) з 14 років;

Б) з 16 років;

В) з моменту народження;

Г) з 18 років;

Д) з моменту отримання відповідного дозволу (ліцензії).

3. Яка з наведених ознак НЕ відноситься до тих, що характеризують спеціальне природокористування:

А) мета, з якою воно здійснюється (переважно виробничо-господарська);

Б) задоволення особистих потреб;

В) спеціальний дозвіл на використання конкретних природних ресурсів;

Г) використання природних ресурсів за цільовим призначенням;

Д) здійснення за плату.

4. Що визначає поняття «природні ресурси»?

А) Вироблені людьми матеріальні блага

Б) Сировина, що використовується в промисловості

В) Елементи природи, які можуть використовуватись людиною

Г) Природні об'єкти, що належать державі

Д) Земельні ділянки у власності громадян

5. Хто може бути власником природних ресурсів за законодавством України?

А) Тільки держава

Б) Держава, територіальні громади та приватні особи

В) Тільки територіальні громади

Г) Тільки юридичні особи

Д) Тільки міжнародні організації

6. Яка форма власності на природні ресурси є найбільш поширеною?

А) Приватна

Б) Комунальна

В) Державна

Г) Колективна

Д) Іноземна

7. Природні ресурси, що перебувають у комунальній власності, належать:

А) Державі

Б) Територіальним громадам

В) Приватним особам

- Г) Зарубіжним компаніям
- Д) Міжнародним організаціям

8. Який з цих природних ресурсів може бути у приватній власності?

- А) Національні парки
- Б) Річки та озера загального користування
- В) Земельні ділянки, що використовуються для сільського господарства

- Г) Заповідні території
- Д) Атмосферне повітря

9. Яка із форм власності на природні ресурси передбачає колективне володіння територіальною громадою?

- А) Приватна
- Б) Комунальна
- В) Державна
- Г) Міжнародна
- Д) Кооперативна

10. Хто регулює порядок використання природних ресурсів у державі?

- А) Громадські організації
- Б) Міжнародні організації
- В) Законодавство України
- Г) Приватні компанії
- Д) Місцеві підприємці

Література: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 18, 20, 22, 24, 26, 27, 33.

Тема 8. Загальні засади юридичної відповідальності за порушення екологічного законодавства

Поняття та підстави юридичної відповідальності за екологічні правопорушення. Поняття екологічного правопорушення та його склад. Перелік діянь, за які наступає юридична відповідальність за екологічні правопорушення, відповідно до ст. 68 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища». Об'єкт та предмет екологічних правопорушень.

Особливості юридичної відповідальності в екологічному законодавстві. Класифікація екологічних правопорушень за різними критеріями: за видами юридичної відповідальності та характером санкцій (екологічні дисциплінарні проступки; цивільно-правові правопорушення в екологічній сфері; екологічні адміністративні проступки; екологічні злочини); залежно від суб'єкта скоєння (екологічні правопорушення, що здійснюються фізичними особами; екологічні правопорушення, що здійснюються особами із спеціальним статусом (посадовими, службовими особами тощо); екологічні правопорушення, що здійснюються юридичними особами); за об'єктом правопорушення (порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища; земельні правопорушення; водні правопорушення; гірничі (надрові) правопорушення; фауністичні правопорушення; порушення лісового законодавства та флористичного законодавства; правопорушення у сфері охорони атмосферного повітря; правопорушення у сфері особливо цінних територій та об'єктів; правопорушення у сфері поводження з небезпечними речовинами та відходами). Основні функції юридичної відповідальності за екологічні правопорушення. Завдання юридичної відповідальності за екологічні правопорушення.

Види юридичної відповідальності за порушення екологічного законодавства. Дисциплінарна відповідальність. Цивільно-правова відповідальність. Система способів обчислення шкоди, заподіяної екологічним правопорушенням: таксовий, нормативний, розрахунковий, витратний. Їх загальна характеристика. Адміністративна відповідальність. Кримінальна відповідальність. Групи злочинів проти довкілля.

Вирішення спорів у галузі охорони навколишнього природного середовища. Договірний, судовий та адміністративний порядок вирішення правових спорів в галузі охорони навколишнього природного середовища.

Завдання для самостійної роботи

1. Поняття та підстави юридичної відповідальності за екологічні правопорушення.

2. Особливості юридичної відповідальності в екологічному законодавстві.

3. Види юридичної відповідальності за порушення екологічного законодавства.

4. Вирішення спорів у галузі охорони навколишнього природного середовища.

Завдання 1. Скласти логічну схему видів юридичної відповідальності за порушення екологічного законодавства.

Завдання 2. Скласти логічну схему порядків вирішення спорів у галузі охорони навколишнього природного середовища.

Завдання 3. Використовуючи рекомендовану літературу підготувати відповіді на наступні запитання (для самоконтролю):

1. Назвіть основні підстави юридичної відповідальності за екологічне правопорушення.

2. Зазначте, що є екологічним правопорушенням, його об'єкт та предмет.

3. Які існують класифікації екологічних правопорушень?

4. Надайте основну характеристику видів юридичної відповідальності за екологічні правопорушення.

5. Охарактеризуйте особливості цивільно-правової відповідальності за екологічні правопорушення.

6. У якому порядку вирішуються спори в галузі охорони навколишнього природного середовища?

Завдання 4. Підготувати реферат по одній з вказаних проблем:

1. Загальна характеристика юридичної відповідальності за екологічні правопорушення.

2. Види юридичної відповідальності за екологічні правопорушення.

3. Екологічне правопорушення: його склад.

4. Особливості застосування адміністративної відповідальності за екологічні правопорушення.

5. Шляхи удосконалення юридичної відповідальності за екологічні правопорушення.

Завдання 5. Проробити наступні тестові завдання:

1. Що із наведеного НЕ є підставою настання юридичної відповідальності за екологічні правопорушення для особи (правопорушника):

А) наявність факту вчинення екологічного правопорушення;

Б) норма(и) екологічного законодавства, яка забороняє подібну поведінку та встановлює санкцію за її порушення;

В) відсутність обставин які виключають протиправність діяння (крайня необхідність тощо);

Г) малозначність діяння;

Д) акт правозастосування до порушника яким визначається вид та міра державного примусу.

2. Спосіб обчислення шкоди, заподіяної екологічним правопорушенням, який полягає у застосуванні у випадку порушення екологічного законодавства підвищених (кратних) сум за природокористування порівняно із сплатою податку чи платежу, - це:

А) таксовий спосіб;

Б) розрахунковий спосіб;

В) нормативний спосіб;

Г) витратний спосіб;

Д) компенсаційний спосіб.

3. Відповідальність за екологічні правопорушення, в межах якої відбувається реагування держави на порушення встановлених правових норм, приписів, правил та норм поведінки суб'єктів правовідносин в Україні, - це:

А) адміністративна відповідальність;

Б) дисциплінарна відповідальність;

В) цивільно-правова відповідальність;

Г) компенсаційна відповідальність;

Д) кримінальна відповідальність.

4. Суб'єктом злочинів проти довкілля можуть бути особи, які досягли: А) 14-річного віку;

Б) 15-річного віку;

В) 16-річного віку;

Г) 17-річного віку;

Д) 18-річного віку.

5. Хто є власником природних ресурсів у межах території територіальної громади в Україні?

- А) Держава
- Б) Територіальна громада
- В) Приватні підприємці
- Г) Регіональні органи влади
- Д) Міжнародні організації

6. Який нормативно-правовий акт визначає порядок передачі у власність територіальних громад природних ресурсів?

- А) Конституція України
- Б) Земельний кодекс України
- В) Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні»
- Г) Закон України «Про природні ресурси»
- Д) Водний кодекс України

7. Що є предметом комунальної власності у природних ресурсах?

- А) Всі надра України
- Б) Природні ресурси, розташовані на території територіальної громади
- В) Виключно ліси
- Г) Природні ресурси, що перебувають у державній власності
- Д) Ресурси, які знаходяться на міжнародних водах

8. Чи можуть природні ресурси, що є в комунальній власності, бути передані в приватну власність?

- А) Так, без обмежень
- Б) Ні, вони є недоторканими
- В) Так, за умови дотримання встановлених законом процедур
- Г) Тільки за рішенням Верховної Ради
- Д) Тільки у випадку національного надзвичайного стану

9. Хто здійснює управління природними ресурсами у комунальній власності?

- А) Кабінет Міністрів України

Б) Територіальна громада або органи місцевого самоврядування

В) Приватні власники

Г) Міністерство екології

Д) Верховна Рада

10. Який з наведених ресурсів належить до комунальної власності?

А) Надра загальнодержавного значення

Б) Лісові ресурси в межах території громади

В) Ресурси виключної економічної зони

Г) Ресурси, розташовані на державних природних заповідниках

Д) Національні парки

Література: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 18, 20, 22, 26, 27, 33, 44.

Тема 9. Правове регулювання використання та охорони земель та вод

Земля об'єкт еколого-правових відносин. Поняття землі. Поняття земельних ресурсів. Категорії земель. Пріоритетність земель сільськогосподарського використання. Поняття земельної ділянки. Поняття земельного паю. Води як об'єкт еколого-правових відносин. Екологічна, економічна, культурно-оздоровча функція вод. Правова охорона й використання вод в Україні. Завдання водного законодавства.

Правові основи землекористування в Україні. Поняття землекористування. Класифікація видів права землекористування за різними критеріями: за строком користування (постійне (без встановлення строку) та строкове, зі встановленням строку (не більше 50 років); за колом землекористувачів (право на загальне, сумісне та відособлене користування землею). Право постійного користування земельною ділянкою та підстави його виникнення. Право оренди земельної ділянки. Поняття договору оренди землі, його форма, суб'єкти, об'єкти, істотні умови, строк дії, орендна плата. Право концесіонера на земельну ділянку, поняття концесії. Право земельного сервітуту, право користування чужою

земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзис) або для забудови (суперфіцій).

Правова охорона земель та ґрунтів. Збереження земель. Відтворення земель. Поліпшення земель. Обґрунтування та забезпечення досягнення раціонального землекористування. Захист сільськогосподарських угідь, лісових земель та чагарників від необґрунтованого їх вилучення для інших потреб. Захист земель від ерозії, селів, підтоплення, заболочування, вторинного засолення, переосушення, ущільнення. Ерозія ґрунтів. Захист земель від забруднення відходами виробництва, хімічними та радіоактивними речовинами та від інших несприятливих природних і техногенних процесів. Збереження природних водно-болотних угідь. Попередження погіршення естетичного стану та екологічної ролі антропогенних ландшафтів. Консервація деградованих і малопродуктивних сільськогосподарських угідь. Рекультивация порушених земель. Меліорація земель. Правова охорона вод. Прибережна захисна смуга.

Юридична відповідальність за порушення земельного законодавства. Поняття земельного правопорушення. Перелік правопорушень земельного законодавства відповідно до ст. 211 ЗК України. Самовільне зайняття земельної ділянки. Псування земель. Юридична відповідальність за порушення водного законодавства: дисциплінарна, адміністративна, цивільно-правова, кримінальна.

Завдання для самостійної роботи

1. Земля та води як об'єкти еколого-правових відносин.
2. Правові основи землекористування в Україні.
3. Правова охорона земель, ґрунтів та вод.
4. Юридична відповідальність за порушення земельного та водного законодавства.

Завдання 1. Скласти логічну схему видів юридичної відповідальності за порушення земельного та водного законодавства.

Завдання 2. Скласти логічну схему категорій земель.

Завдання 3. Використовуючи рекомендовану літературу підготувати відповіді на наступні запитання (для самоконтролю):

1. Які особливості землі як природного об'єкта та її екологічна роль?
2. Дайте визначення дефініцій «земля» та «земельна ділянка».
3. Що таке право землекористування в об'єктивному та суб'єктивному сенсах?
4. Визначте правові засади оренди земель в Україні
5. Що розуміють під правовою охороною земель?
6. Дайте характеристику стандартизації та нормування в галузі охорони земель.
7. У чому полягає зміст правової охорони земель?
8. Які землі віднесено законодавством України до деградованих та малопродуктивних земель?
9. Які види юридичної відповідальності передбачено за правопорушення у сфері земельних відносин?
10. Назвіть складові земельного правопорушення.
11. Дайте характеристику водам як об'єкту правового регулювання використання, відтворення та охорони.
12. Охарактеризуйте поняття «право водокористування».
13. Назвіть види права водокористування.
14. Розкрийте сутність права орендного водокористування.
15. Визначте підстави і порядок виникнення права водокористування.
16. Охарактеризуйте права та обов'язки водокористувачів.
17. Визначте підстави та порядок припинення права спеціального водокористування.
18. Назвіть заходи забезпечення правової охорони вод.
19. Охарактеризуйте види юридичної відповідальності за порушення водного законодавства.

Завдання 4. Підготувати реферат по одній з вказаних проблем:

1. Правове регулювання стандартизації та нормування в галузі охорони земель та відтворення родючості ґрунтів.

2. Правові засади рекультивації порушених земель в Україні.

3. Правове регулювання охорони земель від забруднення небезпечними речовинами.

4. Система нормативів і стандартів у сфері водокористування й охорони вод.

5. Особливості правового регулювання оренди водних об'єктів.

6. Загальна характеристика економічного регулювання використання, охорони вод і відтворення водних ресурсів.

7. Правове регулювання користування водними об'єктами для потреб галузей економіки.

Завдання 5. Проробити наступні тестові завдання:

1. Земельна ділянка вважається сформованою з моменту:

А) оформлення правовстановлюючих документів;

Б) присвоєння їй кадастрового номера;

В) оформлення технічної документації на неї;

Г) її розпаювання;

Д) передача її у власність або користування.

2. Основним документом, що посвідчує право на земельну частку (пай), є:

А) свідоцтво на право на земельну частку (пай), виданий районною (міською) державною адміністрацією;

Б) свідоцтво на право на земельну частку (пай), виданий обласною державною адміністрацією;

В) сертифікат на право на земельну частку (пай), виданий обласною державною адміністрацією;

Г) свідоцтво на право на земельну частку (пай), виданий сільською (селищною, міською) радою;

Д) сертифікат на право на земельну частку (пай), виданий районною (міською) державною адміністрацією.

3. Право користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб – це:

А) право постійного користування земельною ділянкою;

Б) емфітевзис;

- В) право концесіонера на земельну ділянку;
- Г) право земельного сервітуту;
- Д) суперфіцій.

4. Право користування чужою земельною ділянкою для забудови – це:

- А) емфітевзис;
- Б) право земельного сервітуту;
- В) право концесіонера на земельну ділянку;
- Г) суперфіцій;
- Д) право оренди земельної ділянки.

5. При передачі в оренду земельних ділянок сільськогосподарського призначення для ведення товарного сільськогосподарського виробництва, фермерського господарства, особистого селянського господарства строк дії договору оренди землі визначається за згодою сторін, але не може бути:

- А) меншим як 7 років;
- Б) більшим як 7 років;
- В) більшим як 10 років;
- Г) меншим як 10 років;
- Д) більшим як 50 років.

6. Право власника або землекористувача земельної ділянки чи іншої заінтересованої особи на обмежене платне або безоплатне користування чужою земельною ділянкою – це:

- А) право постійного користування земельною ділянкою;
- Б) емфітевзис;
- В) право концесіонера на земельну ділянку;
- Г) право земельного сервітуту;
- Д) суперфіцій.

7. Право користуватися водними об'єктами безкоштовно, без дозволів та без закріплення водних об'єктів за конкретними особами – це:

- А) право строкового водокористування;
- Б) право загального водокористування;
- В) право спеціального водокористування;

Г) право орендного водокористування;

Д) первинне водокористування.

8. Сукупність заходів, спрямованих на підвищення якості (корисних властивостей) сільськогосподарських угідь понад їх традиційний (досягнутий) рівень – це:

А) охорона земель;

Б) збереження земель;

В) відтворення земель;

Г) поліпшення земель;

Д) меліорація земель.

9. Деградовані та малопродуктивні сільськогосподарські угіддя підлягають:

А) охороні;

Б) меліорації;

В) консервації;

Г) рекультивації;

Д) поліпшенню.

10. Здійснення комплексу організаційних, технічних і біотехнологічних заходів, спрямованих на відновлення ґрунтового покриву, поліпшення стану та продуктивності порушених земель – це:

А) рекультивація земель;

Б) збереження земель;

В) відтворення земель;

Г) поліпшення земель;

Д) меліорація земель.

11. ВК України визначає, що прибережні захисні смуги встановлюються на земельних ділянках усіх категорій земель, крім:

А) земель морського транспорту;

Б) земель річкового транспорту;

В) земель залізничного транспорту;

Г) земель автомобільного транспорту;

Д) земель сільськогосподарського призначення.

12. Ширина пляжної зони визначається залежно від ландшафтно-формуючої діяльності моря, але не менше ніж:

- А) 50 м від урізу води;
- Б) 100 м від урізу води;
- В) 200 м від урізу води;
- Г) 150 м від урізу води;
- Д) 250 м від урізу води.

Література: 1, 3, 4, 6, 7, 8, 9, 11, 12, 13, 15, 17, 19, 20, 22, 26, 27, 31, 33, 35, 41, 43, 49, 53, 66, 71.

Тема 10. Правова охорона навколишнього природного середовища в населених пунктах

Урбанізація як фактор впливу на навколишнє природне середовище. Види негативних наслідків процесів урбанізації в Україні.

Концепція зеленого зростання в населених пунктах України як умова сталого розвитку. Основні напрями реалізації в Україні концепції «Зеленого зростання» в населених пунктах.

Стратегічне планування місцевого розвитку. Стратегії місцевого розвитку та етапи їх розробки. Просторові програми (генеральні плани населених пунктів). Щорічні програми соціально-економічного розвитку та культурного розвитку території.

Екологічні вимоги при розміщенні та розвитку населених пунктів.

Особливості правової охорони навколишнього природного середовища в населених пунктах та інших урбанізованих територіях. Правова охорона зелених насаджень на території населених пунктів. Охорона навколишнього природного середовища населених пунктів від забруднення відходами.

Завдання для самостійної роботи

1. Урбанізація як фактор впливу на навколишнє природне середовище.
2. Концепція зеленого зростання в населених пунктах України як умова сталого розвитку.
3. Стратегічне планування місцевого розвитку.
4. Екологічні вимоги при розміщенні та розвитку населених пунктів.

5. Особливості правової охорони навколишнього природного середовища в населених пунктах та інших урбанізованих територіях.

Завдання 1. Скласти логічну схему класифікації міст.

Завдання 2. Скласти схему етапів розробки Стратегії місцевого розвитку.

Завдання 3. Використовуючи рекомендовану літературу підготувати відповіді на наступні запитання (для самоконтролю):

1. Дайте характеристику процесу урбанізації в Україні та його впливу на навколишнє природне середовище.

2. Визначте основні складові Концепції Сталого розвитку населених пунктів.

3. Проаналізуйте основні напрями державної політики в Україні щодо забезпечення сталого розвитку населених пунктів.

4. Розгляньте загальні напрями реалізації в Україні концепції «Зеленого зростання» в населених пунктах.

5. Визначте особливості правової охорони навколишнього природного середовища в населених пунктах та інших урбанізованих територіях.

6. Загальна характеристика екологічних вимог при розміщенні і розвитку населених пунктів.

Завдання 4. Підготувати реферат по одній з вказаних проблем:

1. Правова охорона зелених насаджень на території населених пунктів України.

2. Охорона навколишнього природного середовища населених пунктів від акустичного, електромагнітного, іонізуючого та іншого шкідливого впливу фізичних факторів і радіоактивного забруднення.

3. Охорона навколишнього природного середовища населених пунктів від забруднення відходами.

4. Стратегічне планування сталого розвитку міст в Україні.

Завдання 5. Проробити наступні тестові завдання:

1. Гучний спів, викрики, користування звуковідтворювальною апаратурою та іншими джерелами побутового шуму, проведення салютів, феєрверків,

використання піротехнічних засобів на захищених об'єктах забороняються з:

- А) 21:00 до 08:00;
- Б) 23:00 до 08:00;
- В) 22:00 до 07:00;
- Г) 22:00 до 06:00;
- Д) 22:00 до 08:00.

2. Насадження на територіях громадських і житлових будинків, шкіл, дитячих установ, вищих та середніх спеціальних навчальних закладів, профтехучилищ, закладів охорони здоров'я, промислових підприємств і складських зон, санаторіїв, культурно-освітніх і спортивно-оздоровчих установ відносяться до зелених насаджень:

- А) загального користування;
- Б) спеціального призначення;
- В) обмеженого користування;
- Г) спеціального користування;
- Д) особливого користування.

3. Який орган несе основну відповідальність за екологічний стан у межах населених пунктів?

- А) Верховна Рада України
- Б) Органи місцевого самоврядування
- В) Міністерство внутрішніх справ
- Г) Судові органи
- Д) Прокуратура

4. Який закон регулює благоустрій і озеленення території у містах?

- А) Закон України «Про охорону культурної спадщини»
- Б) Закон України «Про екологічну експертизу»
- В) Закон України «Про природно-заповідний фонд України»
- Г) Закон України «Про благоустрій населених пунктів»
- Д) Закон України «Про лісове господарство»

5. Що з наведеного НЕ є головним завданням правової охорони довкілля в населених пунктах?

- А) Забезпечення екологічної безпеки

- Б) Збереження зелених насаджень
- В) Регулювання міжнародної торгівлі ресурсами
- Г) Контроль за якістю повітря і води
- Д) Запобігання шумовому забрудненню

6. Який документ передбачає обов'язкову оцінку впливу на довкілля при будівництві нових об'єктів?

- А) Закон України «Про охорону праці»
- Б) Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності»
- В) Закон України «Про екологічну мережу»
- Г) Закон України «Про оцінку впливу на довкілля»
- Д) Земельний кодекс України

7. Хто має право на участь в екологічно значущих рішеннях у межах громади?

- А) Тільки депутати місцевої ради
- Б) Екологи та науковці
- В) Усі громадяни
- Г) Представники підприємств
- Д) Державна екологічна інспекція

8. Що з переліченого є джерелом шкідливого впливу на довкілля в містах?

- А) Бібліотеки
- Б) Зелений туризм
- В) Спортивні майданчики
- Г) Промислові підприємства
- Д) Водозабори

9. Який об'єкт може мати статус природно-заповідного фонду в межах міста?

- А) Завод із переробки вторсировини
- Б) Готель
- В) Міст
- Г) Ботанічний сад
- Д) Торговий центр

10. Яке з наведених забруднень контролюється в населених пунктах згідно з санітарним законодавством?

- А) Радіаційне та вібраційне

- Б) Акустичне та електромагнітне
- В) Біологічне та техногенне
- Г) Харчове та побутове
- Д) Геологічне та кліматичне

Література: 1, 3, 4, 6, 7, 8, 11, 12, 13, 15, 17, 19, 20, 22, 26, 27, 33, 41.

Тема 11. Правове регулювання поводження з відходами

Поняття та класифікація відходів як об'єкта правового регулювання. Побутові та виробничі відходи. Основні характеристики відходів, які визначають їх правовий статус та особливості правового регулювання. Поділ небезпечних відходів на 4 класи небезпеки: I клас – надзвичайно небезпечні; II клас – високонебезпечні; III клас – помірно небезпечні; IV клас – малонебезпечні. Види відходів залежно від джерела їх походження (побутові; промислові; небезпечні відходи; відходи будівельно-ремонтних робіт; відходи виробництва продукції сільського господарства; специфічні види відходів). Правовий режим вторинної сировини.

Правове регулювання поводження з відходами. Закон України «Про відходи», як база правового регулювання в цій сфері. Основні напрями державної політики щодо реалізації принципів правового регулювання поводження з відходами. Поняття збирання відходів; зберігання відходів; оброблення (перероблення) відходів; перевезення відходів; транскордонне перевезення відходів; утилізація відходів; видалення відходів; знешкодження відходів; захоронення відходів; розміщення відходів.

Міжнародно-правові та європейські стандарти правового регулювання поводження з відходами. Основні міжнародно-правові документи, що регулюють питання поводження з відходами; Конвенція про запобігання забрудненню моря скидами відходів та інших матеріалів (1972) та Протокол до неї (1996), Базельська конвенція про контроль за транскордонним перевезенням небезпечних відходів та їх видаленням (1989), Протокол про відповідальність і компенсацію за шкоду, заподіяну

в результаті транскордонного перевезення небезпечних відходів та їхнього видалення (1999). Базові принципи поводження з відходами: розширеної відповідальності виробника; оплати забрудником; ієрархії відходів.

Юридична відповідальність за порушення законодавства України у сфері поводження з відходами. Правопорушення у сфері поводження з відходами відповідно до ст. 42 Закону України «Про відходи». Дисциплінарна, адміністративна, кримінальна, цивільно-правова відповідальність за порушення законодавства у сфері поводження з відходами.

Завдання для самостійної роботи

1. Поняття та класифікація відходів як об'єкта правового регулювання.

2. Правове регулювання поводження з відходами.

3. Міжнародно-правові та європейські стандарти правового регулювання поводження з відходами.

4. Юридична відповідальність за порушення законодавства України у сфері поводження з відходами.

Завдання 1. Скласти логічну схему видів юридичної відповідальності за порушення законодавства України у сфері поводження з відходами.

Завдання 2. Скласти схему видів відходів як об'єкта правового регулювання.

Завдання 3. Використовуючи рекомендовану літературу підготувати відповіді на наступні запитання (для самоконтролю):

1. Визначте поняття «відходи».

2. Наведіть класифікацію відходів.

3. Які особливості характеризують правове регулювання поводження з відходами?

4. Назвіть міжнародно-правові конвенції правового регулювання поводження з відходами.

5. Назвіть Європейські конвенції правового регулювання поводження з відходами?

6. Дайте класифікацію правопорушень у даній сфері?

7. Назвіть основні склади правопорушень у сфері поводження з відходами?

Завдання 4. Підготувати реферат по одній з вказаних проблем:

1. Стратегічні пріоритети управління відходами: стан реалізації в Україні, проблеми й перспективи.

2. Реалізація вимог українського законодавства та налагодження транскордонної співпраці відносно поводження з відходами.

3. Проблеми імплементації європейського законодавства у сфері поводження з відходами.

4. Особливості юридичної відповідальності за порушення законодавства про відходи.

5. Дозвільне регулювання (ліцензування) як основа управління відходами.

6. Питання створення в Україні системи поводження з відходами як із вторинною сировиною.

Завдання 5. Проробити наступні тестові завдання:

1. Здійснення будь-яких технологічних операцій, пов'язаних зі зміною фізичних, хімічних чи біологічних властивостей відходів, з метою підготовки їх до екологічно безпечного зберігання, перевезення, утилізації чи видалення – це:

- А) видалення відходів;
- Б) знешкодження відходів;
- В) захоронення відходів;
- Г) оброблення (перероблення) відходів;
- Д) розміщення відходів.

2. Зберігання та захоронення відходів у спеціально відведених для цього місцях чи об'єктах – це:

- А) видалення відходів;
- Б) знешкодження відходів;
- В) захоронення відходів;
- Г) оброблення (перероблення) відходів;
- Д) розміщення відходів.

3. Зменшення чи усунення небезпечності відходів шляхом механічного, фізико-хімічного чи біологічного оброблення – це:

- А) видалення відходів;
- Б) знешкодження відходів;
- В) захоронення відходів;
- Г) оброблення (перероблення) відходів;
- Д) розміщення відходів.

4. Який основний закон України регулює поводження з відходами?

- А) Закон України «Про екологічну експертизу»
- Б) Закон України «Про охорону атмосферного повітря»
- В) Закон України «Про поводження з побутовими відходами»
- Г) Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища»
- Д) Закон України «Про відходи»

5. Яка директива ЄС є основою для гармонізації українського законодавства у сфері відходів?

- А) Директива 2010/75/ЄС
- Б) Директива 2001/42/ЄС
- В) Директива 2008/98/ЄС
- Г) Директива 91/271/ЄЕС
- Д) Директива 94/62/ЄС

6. Який документ регулює роздільне збирання та використання вторинної сировини в Україні?

- А) Закон України «Про надра»
- Б) Закон України «Про стратегічну екологічну оцінку»
- В) Кодекс України про надра
- Г) Закон України «Про відходи»
- Д) Податковий кодекс України

7. Який рівень влади відповідає за організацію сміттєзвалищ і вивезення побутових відходів?

- А) Президент України
- Б) Верховна Рада України
- В) Обласні державні адміністрації
- Г) Органи місцевого самоврядування
- Д) Міністерство фінансів України

8. Яке з наведених понять означає систему обов'язків виробника щодо поводження з його продукцією після її споживання?

- А) Державне замовлення
- Б) Екологічна експертиза
- В) Принцип "забруднювач платить"
- Г) Вторинна переробка
- Д) Розширена відповідальність виробника (РВВ)

9. Хто несе дисциплінарну відповідальність за порушення законодавства про відходи?

- А) Посадові особи органів державного контролю
- Б) Керівники підприємств
- В) Фізичні особи під час виконання трудових обов'язків
- Г) Громадяни, які викидають сміття у несанкціонованих місцях

Д) Іноземні громадяни, які транзитом перевозять відходи

10. Який вид юридичної відповідальності настає незалежно від притягнення до адміністративної чи кримінальної?

- А) Політична
- Б) Моральна
- В) Дисциплінарна
- Г) Цивільно-правова
- Д) Господарська

Література: 1, 3, 4, 6, 7, 8, 11, 12, 13, 15, 17, 19, 20, 22, 26, 27, 33, 41, 79.

Тема 12. Правове регулювання охорони атмосферного повітря, озонового шару та клімату

Атмосферне повітря, озоновий шар та клімат як об'єкти правової охорони. Закон України «Про охорону атмосферного повітря». Розпорядження Кабінету Міністрів України від 7 грудня 2016 р. № 932-р Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 р. Загальні та спеціальні ознаки клімату.

Основи національного законодавства щодо попередження зміни клімату. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 6 грудня 2017 р. № 878-р. Про затвердження Плану заходів щодо виконання Концепції реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року.

Поняття правової охорони атмосферного повітря, озонового шару та клімату. Закон України «Про охорону атмосферного повітря»).

Система правових заходів щодо охорони атмосферного повітря, озонового шару та клімату. Правові заходи дозвільного, попереджувального (превентивного), контрольного, стимулюючого (заохочення й відповідальність), поновлювального (відтворювального), заборонного характеру відповідно до атмосферно-повітряного законодавства України.

Особливості правового регулювання нормування в галузі охорони атмосферного повітря. Поняття нормування в галузі охорони атмосферного повітря. Нормативи екологічної безпеки атмосферного повітря відповідно до Закону України «Про охорону атмосферного повітря», які включають у себе: нормативи якості атмосферного повітря та гранично допустимі рівні акустичного, електромагнітного, іонізуючого та інших видів впливу фізичних і біологічних факторів на стан атмосферного повітря населених пунктів; нормативи гранично допустимих викидів забруднюючих речовин стаціонарних джерел; нормативи гранично допустимого впливу фізичних та біологічних факторів стаціонарних джерел; нормативи вмісту забруднюючих речовин у відпрацьованих газах та впливу фізичних факторів пересувних джерел; технологічні нормативи допустимого викиду забруднюючих речовин.

Юридична відповідальність за порушення законодавства в галузі охорони атмосферного повітря, озонового шару та клімату. Порушення вимог атмосферо-повітряного законодавства, як підстава притягнення особи до юридичної відповідальності в цій сфері. Кримінальна, адміністративна, дисциплінарна та цивільно-правова відповідальність за порушення законодавства в галузі охорони атмосферного повітря, озонового шару та клімату.

Методика розрахунку розмірів відшкодування збитків, які заподіяні державі в результаті наднормативних викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря.

Завдання для самостійної роботи

1. Атмосферне повітря, озоновий шар та клімат як об'єкти правової охорони.

2. Основи національного законодавства щодо попередження зміни клімату.

3. Поняття правової охорони атмосферного повітря, озонового шару та клімату.

4. Система правових заходів щодо охорони атмосферного повітря, озонового шару та клімату.

5. Особливості правового регулювання нормування в галузі охорони атмосферного повітря.

6. Юридична відповідальність за порушення законодавства в галузі охорони атмосферного повітря, озонового шару та клімату.

Завдання 1. Скласти логічну схему системи правових заходів щодо охорони атмосферного повітря, озонового шару та клімату.

Завдання 2. Скласти схему видів юридичної відповідальності за порушення законодавства в галузі охорони атмосферного повітря, озонового шару та клімату.

Завдання 3. Використовуючи рекомендовану літературу підготувати відповіді на наступні запитання (для самоконтролю):

1. Атмосферне повітря, озоновий шар та клімат як об'єкти правової охорони.

2. Основи національного законодавства щодо попередження зміни клімату.

3. Дайте визначення поняття «правова охорона атмосферного повітря».

4. Охарактеризуйте систему правових заходів щодо охорони атмосферного повітря (дозвільного, контрольного, стимулюючого, поновлювального, заборонного характеру).

5. Розкрийте особливості нормування в галузі охорони атмосферного повітря.

6. Юридична природа нормативів гранично допустимих викидів забруднюючих речовин в атмосферу, дозволів на їх викиди. Правове регулювання порядку перегляду встановлених нормативів.

7. Особливості правового регулювання нормативів гранично допустимого шкідливого впливу фізичних і біологічних факторів на атмосферне повітря.

8. Правові засади дозвільної діяльності у сфері охорони атмосферного повітря.

9. Охарактеризуйте види юридичної відповідальності за порушення законодавства в галузі охорони атмосферного повітря, озонового шару та клімату.

10. Розкрийте особливості майнової відповідальності за порушення вимог законодавства про охорону атмосферного повітря, озонового шару та клімату.

Завдання 4. Підготувати реферат по одній з вказаних проблем:

1. Правове регулювання діяльності, що впливає на погоду і клімат.

2. Особливості правової охорони атмосферного повітря від забруднення пересувними джерелами.

3. Правова охорона клімату.

4. Правова охорона озонового шару.

5. Особливості юридичної відповідальності за порушення вимог законодавства щодо охорони озонового шару та клімату.

Завдання 5. Проробити наступні тестові завдання:

1. *Озоновий шар являє собою шар в межах стратосфери, який знаходиться на висоті:*

А) від 12 до 50 км над поверхнею Землі;

Б) від 11 до 50 км над поверхнею Землі;

В) від 12 до 60 км над поверхнею Землі;

Г) від 10 до 50 км над поверхнею Землі;

Д) від 15 до 50 км над поверхнею Землі.

2. *Що із наведеного НЕ відноситься до ознак клімату:*

А) має природне походження;

Б) є невід'ємним елементом функціонування екологічної системи;

В) має законодавче визначення поняття;

Г) має життєзабезпечувальну цінність;

Д) впливає на якість навколишнього природного середовища.

3. Який національний нормативно-правовий акт передбачає скорочення викидів парникових газів, відмову від викопного палива і старт інвестування у відновлювальні джерела енергії?

А) розпорядження КМ України «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року»;

Б) Стратегія низьковуглецевого розвитку до 2050 р.;

В) розпорядження КМ України «Про затвердження плану пріоритетних дій Уряду на 2018 рік»;

Г) План заходів щодо виконання Концепції реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року;

Д) Концепція реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року.

4. Який документ в Україні визначає озоновий шар як елемент атмосферного повітря, а не як самостійний об'єкт екологічних правовідносин?

А) Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища»

Б) Стратегія державної екологічної політики України на період до 2030 року

В) Закон України «Про охорону атмосферного повітря»

Г) Розпорядження Кабінету Міністрів України № 932-р

Д) Паризька угода

5. Який з наведених документів є першим стратегічним актом державної кліматичної політики в Україні?

А) Закон України «Про охорону атмосферного повітря»

Б) Закон України «Про основи (стратегію) державної екологічної політики»

В) Розпорядження КМУ № 878-р від 6 грудня 2017 р.

Г) Розпорядження КМУ № 932-р від 7 грудня 2016 р.

Д) Угода про асоціацію з ЄС

6. Який документ передбачає розробку Стратегії адаптації до зміни клімату України на період до 2030 року?

А) Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища»

Б) Паризька угода

В) Розпорядження КМУ № 878-р від 6 грудня 2017 р.

Г) Закон України «Про атмосферне повітря»

Д) Монреальський протокол

7. Яке з наведених тверджень найточніше відображає сутність поняття «правова охорона клімату»?

А) Це виключно діяльність щодо очищення атмосферного повітря від парникових газів

Б) Це система заходів щодо захисту клімату лише на місцевому рівні

В) Це встановлена законом система екологічного моніторингу

Г) Це система міжнародних, державних і суспільних заходів для запобігання змінам клімату та збереження його стану

Д) Це виключно міжнародні зобов'язання України щодо зниження викидів

8. Який із наведених заходів належить до дозвільного характеру в системі правового регулювання охорони атмосферного повітря?

А) Встановлення санітарно-захисних зон

Б) Моніторинг атмосферного повітря

В) Оцінка впливу на довкілля

Г) Отримання дозволу на викиди забруднюючих речовин

Д) Проведення інвентаризації викидів

9. Який орган здійснює державний контроль у сфері охорони атмосферного повітря?

А) Громадські інспектори з охорони довкілля

Б) Органи місцевого самоврядування

В) Центральний орган виконавчої влади, що реалізує політику в сфері охорони довкілля

- Г) Органи статистики України
- Д) Міністерство фінансів України

10. Який захід належить до попереджувального (превентивного) характеру в охороні атмосферного повітря?

- А) Обмеження або зупинення діяльності підприємств
- Б) Нарахування екологічного податку
- В) Встановлення нормативів гранично допустимих викидів
- Г) Тимчасова заборона на використання шкідливих речовин
- Д) Притягнення до відповідальності за порушення природоохоронного законодавства

Література: 1, 3, 4, 6, 7, 8, 11, 12, 13, 15, 17, 19, 20, 22, 26, 27, 32, 33, 41, 64, 70.

Тема 13. Правове забезпечення формування та функціонування екологічної мережі України

Загальна характеристика екологічної мережі України. Поняття екологічної мережі, її структурні елементи (ключові, сполучні, буферні та відновлювальні території). Порядок включення до переліку територій і об'єктів екомережі, режим їх охорони та використання. Закон України «Про екологічну мережу України».

Особливості використання і охорони об'єктів природно-заповідного фонду. Загальна характеристика природно-заповідного фонду як ключового елементу екологічної мережі України. Поняття та склад природно-заповідного фонду України. Закон «Про природно-заповідний фонд України». Природні (біосферні заповідники, природні заповідники, національні природні парки, регіональні ландшафтні парки, заказники, пам'ятки природи, заповідні урочища) та штучні (ботанічні сади, дендрологічні парки, зоологічні парки та парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва) території й об'єкти. Їх загальна характеристика. Види територій природно-заповідного: залежно від унікальності та природоохоронної, наукової, культурної цінності природних компонентів та систем (території та об'єкти

загальнодержавного та місцевого значення); відповідно до їх юридичного статусу (ті, які мають статус юридичної особи, та які його не мають). Правовий режим використання та охорони територій і об'єктів природно-заповідного фонду України. Спеціальне використання природних ресурсів у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду. Порядок створення та оголошення територій та об'єктів природно-заповідного фонду. Юридична відповідальність за порушення законодавства про природно-заповідний фонд. Види правопорушень у галузі охорони та використання природно-заповідного фонду. Кримінальна, адміністративна, дисциплінарна та цивільно-правова відповідальність за порушення законодавства про природно-заповідний фонд.

Поняття курортних, лікувально-оздоровчих та рекреаційних зон. Закон України «Про курорти». Поняття лікувально-оздоровчої місцевості. Поняття природних лікувальних ресурсів та їх види (особливо цінні й унікальні природні лікувальні ресурси; загальнопоширені природні лікувальні ресурси).

Особливості використання курортних, лікувально-оздоровчих і рекреаційних зон. Обмеження та заборони щодо використання курортних і лікувально-оздоровчих територій. Зони округу санітарної охорони (зона суворого режиму; зона обмежень; зона спостережень). Їх загальна характеристика.

Земельні ділянки, на яких зростають природні рослинні угруповання, занесені до Зеленої книги України. Зелена книга України. Постанова Кабінету Міністрів України від 29 серпня 2002 р. «Про затвердження положення про Зелену книгу України». Шляхи забезпечення охорона природних рослинних угруповань, занесених до Зеленої книги. Напрями відтворення природних об'єктів.

Території, які є місцями перебування або зростання видів тваринного чи рослинного світу, занесених до Червоної книги України. Закон України «Про Червону книгу України». Об'єкти Червоної книги України. Категорій видів тваринного і рослинного світу, які можуть бути занесені до Червоної книги

(зниклі; зниклі в природі; зникаючі; вразливі; рідкісні; неоцінені; недостатньо відомі). Підстави для занесення видів тваринного та рослинного світу до Червоної книги України.

Водоохоронні зони. Постанова Кабінету Міністрів №486 від 8 травня 1996 р. «Про затвердження Порядку визначення розмірів і меж водоохоронних зон та режиму ведення господарської діяльності в них». Землі прибережних захисних смуг та смуги відведення з особливим режимом їх використання у межах водоохоронних зон. Їх правовий режим.

Землі лісогосподарського призначення. Поняття земель лісогосподарського призначення та їх склад (лісові землі, на яких розташовані лісові ділянки, та нелісові землі, зайняті сільськогосподарськими угіддями, водами й болотами, спорудами, комунікаціями, малопродуктивними землями тощо, які надані в установленому порядку та використовуються для потреб лісового господарства). Форми власності на землі лісогосподарського призначення (державна, комунальна та приватна). Особливості правового режиму земель лісогосподарського призначення. Державний лісовий кадастр.

Полезахисні лісові смуги та інші захисні насадження, які не належать до земель лісового фонду. Поняття полезахисних лісосмуг. Концепція розвитку агролісомеліорації в Україні, що затверджена розпорядженням Кабінетом Міністрів України від 18 вересня 2013 р.

Завдання для самостійної роботи

1. Загальна характеристика екологічної мережі України.
2. Особливості використання і охорони об'єктів природно-заповідного фонду.
3. Поняття курортних, лікувально-оздоровчих та рекреаційних зон.
4. Особливості використання курортних, лікувально-оздоровчих і рекреаційних зон.
5. Земельні ділянки, на яких зростають природні рослинні угруповання, занесені до Зеленої книги України.

6. Території, які є місцями перебування або зростання видів тваринного чи рослинного світу, занесених до Червоної книги України.

7. Водоохоронні зони.

8. Землі лісогосподарського призначення.

9. Полезахисні лісові смуги та інші захисні насадження, які не належать до земель лісового фонду.

Завдання 1. Скласти логічну схему ключових територій екомережі.

Завдання 2. Скласти логічну схему природних територій та об'єктів.

Завдання 3. Використовуючи рекомендовану літературу підготувати відповіді на наступні запитання (для самоконтролю):

1. Правове забезпечення формування, збереження та використання екологічної мережі України.

2. Загальна характеристика екологічної мережі України: поняття, об'єкти, принципи її формування.

3. Правова характеристика структурних елементів екомережі.

Завдання 4. Підготувати реферат по одній з вказаних проблем:

1. Правове забезпечення формування та функціонування екологічної мережі України.

2. Формування національної екологічної мережі України – сучасний стан та перспективи розвитку.

3. Правовий режим курортних територій України: особливості використання та охорони.

4. Особливості правового режиму природних рекреаційних територій та об'єктів.

5. Особливості юридичної відповідальності за порушення законодавства щодо використання та охорони курортних, лікувально-оздоровчих та рекреаційних територій.

Завдання 5. Проробити наступні тестові завдання:

1. Що таке «екологічна безпека»?

А) Забезпечення економічного зростання країни

Б) Захист природних ресурсів від використання

- В) Стан довкілля, при якому забезпечується нормальна життєдіяльність людини та інших живих організмів
- Г) Контроль за викидами підприємств у повітря
- Д) Охорона лісів від вирубування

2. Який орган має компетенцію у сфері екологічного контролю в Україні?

- А) Міністерство освіти
- Б) Державна екологічна інспекція
- В) Міністерство культури
- Г) Національний банк
- Д) Міський виконком

2. Який документ в Україні визначає основні принципи екологічної політики?

- А) Конституція України
- Б Кодекс цивільного захисту
- В) Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища»
- Г) Господарський кодекс
- Д) Кримінальний кодекс

3. Що з перерахованого є основною метою екологічного нормування?

- А) Підвищення продуктивності праці
- Б) Встановлення меж допустимого впливу на довкілля
- В) Зниження податків на підприємства
- Г) Підвищення рівня освіти населення
- Д) Забезпечення технічного переоснащення підприємств

4. Хто має право звертатися з екологічними позовами в суд?

- А) Тільки державні органи
- Б) Будь-які громадяни та юридичні особи
- В) Тільки екологічні організації
- Г) Лише правоохоронні органи
- Д) Міжнародні організації

5. Який принцип НЕ належить до основних принципів екологічного права?

- А) Принцип відповідальності за екологічну шкоду

- Б) Принцип участі громадськості в екологічних рішеннях
- В) Принцип пріоритету економічного розвитку над охороною довкілля
- Г) Принцип запобігання шкоді довкіллю
- Д) Принцип збереження природних ресурсів

6. Який з перелічених органів в Україні не має компетенції у сфері охорони довкілля?

- А) Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів
- Б) Державна екологічна інспекція
- В) Міністерство освіти і науки
- Г) Національна поліція
- Д) Комітет Верховної Ради з питань екології

7. Що є основним принципом екологічного права України?

- А) Пріоритет економічного розвитку над екологією
- Б) Збереження природи як основа сталого розвитку
- В) Заборона будь-яких змін природних ландшафтів
- Г) Державна монополія на використання природних ресурсів
- Д) Відсутність обмежень на використання природних ресурсів

8. Який нормативно-правовий акт в Україні регулює питання поводження з відходами?

- А) Кодекс України про адміністративні правопорушення
- Б) Закон України «Про охорону атмосферного повітря»
- В) Закон України «Про відходи»
- Г) Конституція України
- Д) Земельний кодекс України

9. Що з перерахованого є джерелом міжнародного екологічного права?

- А) Указ Президента України
- Б) Рішення Кабінету Міністрів України
- В) Рамкова конвенція ООН про зміну клімату
- Г) Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища»
- Д) Наказ Міністерства екології

Література: 1, 3, 4, 6, 7, 8, 11, 12, 13, 15, 17, 19, 20, 21, 22, 25, 26, 27, 33, 37, 41, 42, 57, 60, 65, 67, 68.

Тема 14. Правова охорона навколишнього природного середовища при здійсненні господарської діяльності

Господарська діяльність у системі економічних та екологічних інтересів. Поняття господарської діяльності. Основні суспільні екологічні інтереси, що зафіксовані в конституційно-правових нормах. Основні економічні інтереси відповідно до Закону України «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики». Завдання економічної і екологічної політики держави.

Екологічна та економічна політики держави, їх конфергенція в умовах стратегій сталого розвитку. Вплив діяльності суб'єктів промислового господарювання на стан довкілля.

«Зелена економіка» та екологічне господарювання в її складі. Поняття «зелена економіка» як такий тип розвитку економіки. Різновиди екологічного господарювання. Проблема правової та суспільної інституціоналізації екологічного господарювання на мікро- та на макрорівні.

Правові засоби та режими забезпечення екологічних інтересів у сфері господарювання. Форми державної допомоги згідно зі ст. 4 Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання», як активні інструменти стимулювання екологічного господарювання, реалізації інноваційних екологічних проектів у господарській діяльності. Закон України «Про державно-приватне партнерство».

Інноваційна діяльність у сфері навколишнього природного середовища при здійсненні господарської діяльності. Поняття інноваційної діяльності. Основні засади державної екологічної політики відповідно до Закону України «Про основні засади (стратегію) екологічної політики України на період до 2030 року». Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом: наближення законодавства України до права та політики ЄС у сфері охорони навколишнього природного середовища. Екологічні інновації, як інструменти, що сприяють

упровадженню європейських стандартів в економіку регіонального природокористування.

Завдання для самостійної роботи

1. Господарська діяльність у системі економічних та екологічних інтересів.

2. Екологічна та економічна політики держави, їх конфергенція в умовах стратегій сталого розвитку.

3. «Зелена економіка» та екологічне господарювання в її складі.

4. Правові засоби та режими забезпечення екологічних інтересів у сфері господарювання.

5. Інноваційна діяльність у сфері навколишнього природного середовища при здійсненні господарської діяльності.

Завдання 1. Скласти логічну схему правових засобів та режимів забезпечення екологічних інтересів у сфері господарювання.

Завдання 2. Скласти схему основних засад державної екологічної політики.

Завдання 3. Використовуючи рекомендовану літературу підготувати відповіді на наступні запитання (для самоконтролю):

1. Екологічні та економічні суспільні інтереси. Проблема співвідношення.

2. Екологічна та економічна політики держави. Правові механізми формування та реалізації.

3. Проблема конвергенції змісту екологічної та економічної політик держави.

4. Проблемні документи держави у сфері екологічної та економічної політик. Створення спільних механізмів правової реалізації.

5. Екологічне господарювання як різновид господарської діяльності.

6. Зелена економіка. Концептуальні та правові засади.

7. Правові засоби стимулювання екологічного господарювання.

8. Спеціальні правові режими екологічного господарювання як напрям розвитку законодавства України.

Завдання 4. Підготувати реферат по одній з вказаних проблем:

1. Правове забезпечення екологічного господарювання в Україні.
2. Екологічні інновації в системі правового захисту довкілля в Україні.
3. Співвідношення суспільних економічних й екологічних інтересів за умов екологічної кризи.
4. Правові засоби і спеціальні правові режими стимулювання екологічного господарювання.

Завдання 5. Проробити наступні тестові завдання:

1. Який орган здійснює державний контроль за використанням і охороною земель в Україні?

- А) Міністерство екології та природних ресурсів
- Б) Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру
- В) Верховна Рада України
- Г) Кабінет Міністрів України
- Д) Місцева рада

2. Що з перерахованого є основним джерелом земельного законодавства України?

- А) Земельний кодекс України
- Б) Конституція України
- В) Цивільний кодекс України
- Г) Кодекс України про адміністративні правопорушення
- Д) Кримінальний кодекс України

3. Хто має право на безоплатне отримання земельної ділянки для ведення особистого селянського господарства?

- А) Будь-який громадянин України
- Б) Тільки юридичні особи
- В) Громадяни України, які не мають у власності земельних ділянок
- Г) Іноземці
- Д) Місцеві органи влади

4. Який правовий режим має земля, що передана у комунальну власність?

А) Вона є державною власністю і не може бути передана у приватну

Б) Вона належить територіальній громаді і використовується за рішенням місцевих органів влади

В) Її можна продати іноземним громадянам без обмежень

Г) Вона використовується виключно для сільськогосподарських потреб

Д) Її можуть орендувати тільки державні підприємства

5. Який документ підтверджує право власності на земельну ділянку?

А) Договір оренди

Б) Свідоцтво про право власності на землю

В) Акт приймання-передачі

Г) Земельний сертифікат

Д) Витяг з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно

6. Яка мета земельного кадастру?

А) Визначення меж державного кордону

Б) Облік і контроль за використанням земельних ресурсів

В) Визначення прав власності на будівлі

Г) Визначення податків на землю

Д) Регулювання оренди комерційної нерухомості

7. Який із перерахованих заходів НЕ передбачено у ст. 41 Закону України «Про охорону навколишнього середовища» як економічний захід забезпечення охорони довкілля?

А) Встановлення лімітів використання природних ресурсів

Б) Надання податкових пільг за впровадження маловідходних технологій

В) Відшкодування збитків за порушення природоохоронного законодавства

Г) Заборона імпорту іноземних товарів

Д) Визначення джерел фінансування природоохоронних заходів

8. Яка форма державної допомоги не передбачена Законом України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання»?

- А) Надання субсидій та гарантів
- Б) Надання дотацій
- В) Надання пільгових кредитів
- Г) Примусове вилучення майна без компенсації
- Д) Списання штрафних санкцій

9. Яка з наведених сфер є об'єктом державно-приватного партнерства згідно із Законом України «Про державно-приватне партнерство»?

- А) Виробництво зброї
- Б) Поводження з відходами
- В) Виробництво алкогольних напоїв
- Г) Організація масових розваг
- Д) Торгівля нерухомістю

10. Що передбачає ст. 413 Цивільного кодексу України щодо господарської діяльності?

- А) Особливості ведення господарської діяльності в санітарно-захисних та інших охоронюваних зонах
- Б) Встановлення податкових пільг для підприємств
- В) Порядок продажу державного майна
- Г) Підтримку малих підприємств
- Д) Регулювання валютних операцій

11. Який із пріоритетів екологічної політики України НЕ зазначений у Законі України «Про основні засади (стратегію) екологічної політики України на період до 2030 року»?

- А) Збереження стану кліматичної системи
- Б) Забезпечення економічного зростання понад екологічні норми
- В) Досягнення Цілей сталого розвитку
- Г) Запобігання виникненню надзвичайних екологічних ситуацій
- Д) Застосування принципу «забруднювач платить»

12. Яка з наведених характеристик НЕ відноситься до екологічних інновацій?

- А) Розроблення і впровадження нових технологій для охорони довкілля

- Б) Використання ресурсозберігаючої техніки
 - В) Забезпечення максимального виробництва без урахування екологічних норм
 - Г) Створення екологічно чистих продуктів
 - Д) Формування нового екологічного мислення у розробників інновацій
- Література:** 1, 3, 4, 6, 7, 8, 11, 12, 13, 15, 17, 19, 20, 22, 24, 26, 27, 29, 33, 36, 38, 39, 41.

Тема 15. Міжнародно-правова охорона навколишнього природного середовища

Історико-правові засади становлення та розвитку міжнародної охорони навколишнього природного середовища. Історичні етапи розвитку міжнародного екологічного права (1) 1839–1948 рр.; 2) 1948–1972 рр.; 3) 1972–1992 рр.; 4) 1992 р. – до сьогодні). Їх загальна характеристика.

Поняття, принципи, об'єкти та суб'єкти міжнародно-правової охорони навколишнього природного середовища. Основні (загальні) та спеціальні принципи міжнародного права навколишнього середовища. Міжнародні та національні об'єкти навколишнього середовища. Органи та міжнародні організації у системі ООН, діяльність яких спрямована на вирішення екологічних проблем: Програма розвитку ООН, Програма ООН з навколишнього середовища, Комісія ООН зі сталого розвитку, Форум ООН по лісах та ін. Спеціалізовані установи ООН, які займаються екологічною проблематикою: Всесвітня метеорологічна організація, Всесвітня організація охорони здоров'я, Міжнародна морська організація, ООН з питань освіти, науки та культури, ООН з промислового розвитку, Продовольча та сільськогосподарська організація ООН.

Міжнародно-правова охорона Світового океану та внутрішніх вод. Поняття Світового океану. Загальні та спеціальні міжнародно-правові акти, в яких містяться норми з охорони Світового океану та збереження його ресурсів: «Женевські конвенції» 1958 р.; Конвенція ООН з морського права 1982 р., Конвенція про запобігання забрудненню моря скидами відходів

та іншими матеріалами 1972 р.; Міжнародна конвенція по запобіганню забрудненню з суден 1973 р. і Протокол до неї 1978 р. Їх загальна характеристика. Поняття внутрішніх вод. Міжнародно-правові акти, що спрямовані на охорону внутрішніх вод: Конвенція з охорони та використання транскордонних водотоків та міжнародних озер 1992 р., Протокол про воду та здоров'я 1999 р. (до Конвенції Україна приєдналася 1 липня 1999 р., до Протоколу – 9 липня 2003 р.), Конвенція щодо співробітництва по охороні та сталому використанню ріки Дунай 1994 р., ратифікована Україною 17 січня 2002 р.

Міжнародно-правова охорона біологічного різноманіття, окремих видів флори і фауни та середовища їх існування. Поняття біологічного різноманіття (біорізноманіття). Конвенція про охорону біологічного різноманіття 1992 р. Всеєвропейська стратегія збереження біологічного та ландшафтного різноманіття. Міжнародна конвенція про захист рослин. Міжнародно-правові акти, спрямовані на забезпечення охорони конкретних видів флори і фауни. Конвенція про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі 1979 р. Рамкова конвенція про охорону та сталий розвиток Карпат 2003 р.

Міжнародно-правова охорона ландшафтів. Ландшафт як об'єкт правової охорони, загальна характеристика. Правова охорона ландшафтів. Класифікація ландшафтів. Європейська ландшафтна конвенція.

Міжнародно-правова охорона навколишнього природного середовища від забруднення радіоактивними та іншими небезпечними речовинами і матеріалами. Міжнародно-правові акти у сфері охорони навколишнього природного середовища від радіоактивного забруднення: Віденська конвенція про цивільну відповідальність за ядерну шкоду 1963 р.; Договір про заборону випробувань ядерної зброї в атмосфері, у космічному просторі та під водою 1963 р.; Договір про заборону розміщення на дні морів і океанів та в його надрах ядерної зброї та інших видів зброї масового знищення 1971 р.; Конвенція про цивільну відповідальність у галузі морських перевезень ядерних матеріалів 1971 р.; Конвенція про фізичний захист ядерного матеріалу та

ядерних установок 1979 р.; Конвенція про оперативне оповіщення про ядерну аварію 1986 р.; Конвенція про допомогу в разі ядерної аварії або радіаційної аварійної ситуації 1986 р.; Угода про основні принципи співробітництва в галузі мирного використання атомної енергії 1992 р.; Конвенція про ядерну безпеку 1994 р.; Договір про всеосяжну заборону ядерних випробувань 1996 р.; Об'єднана конвенція про безпеку поводження з відпрацьованим паливом та про безпеку поводження з радіоактивними відходами 1997 р.; Конвенція про додаткову компенсацію за ядерну шкоду 1997 р. Міжнародно-правові акти у сфері охорони навколишнього середовища від забруднення небезпечними речовинами та матеріалами: Базельська конвенція про контроль за транскордонним перевезенням небезпечних відходів та їх видаленням 1989 р. та Протокол про відповідальність і компенсацію за шкоду, заподіяну в результаті транскордонного перевезення небезпечних відходів та їхнього видалення, 1999 р.

Завдання для самостійної роботи

1. Історико-правові засади становлення та розвитку міжнародної охорони навколишнього природного середовища.

2. Поняття, принципи, об'єкти та суб'єкти міжнародно-правової охорони навколишнього природного середовища.

3. Міжнародно-правова охорона Світового океану та внутрішніх вод.

4. Міжнародно-правова охорона біологічного різноманіття, окремих видів флори і фауни та середовища їх існування.

5. Міжнародно-правова охорона ландшафтів.

6. Міжнародно-правова охорона навколишнього природного середовища від забруднення радіоактивними та іншими небезпечними речовинами і матеріалами.

Завдання 1. Скласти логічну схему принципів міжнародно-правової охорони навколишнього природного середовища.

Завдання 2. Скласти схему видів об'єктів та суб'єктів міжнародно-правової охорони навколишнього природного

середовища.

Завдання 3. Використовуючи рекомендовану літературу підготувати відповіді на наступні запитання (для самоконтролю):

1. Назвіть основні історичні етапи становлення та розвитку міжнародно-правової охорони навколишнього природного середовища.

2. Розкрийте поняття та принципи міжнародно-правової охорони навколишнього природного середовища.

3. Що належить до об'єктів міжнародно-правової охорони навколишнього природного середовища?

4. Визначте коло суб'єктів міжнародно-правової охорони навколишнього природного середовища.

5. Проаналізуйте міжнародно-правові акти з питань охорони Світового океану та внутрішніх вод.

6. Які міжнародно-правові акти присвячені охороні біологічного різноманіття, окремих видів флори та фауни та середовищ їх існування? Розкрийте їх основні положення.

7. Дайте характеристику міжнародно-правової охорони ландшафтів.

8. Якими міжнародно-правовими актами забезпечується охорона навколишнього природного середовища від забруднення радіоактивними та іншими небезпечними речовинами і матеріалами?

Завдання 4. Підготувати реферат по одній з вказаних проблем:

1. Поняття, принципи та історичні етапи розвитку міжнародно-правової охорони довкілля.

2. Система джерел міжнародно-правової охорони довкілля.

3. Суб'єкти міжнародно-правової охорони довкілля.

4. Міжнародно-правові засади структури та діяльності Програми ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП).

5. Міжнародні неурядові організації як суб'єкти міжнародно-правової охорони довкілля.

Завдання 5. Проробити наступні тестові завдання:

1. Який орган в Україні здійснює погодження нормативів допустимих викидів (НДВ)?

- А) Міністерство охорони здоров'я
- Б) Державна екологічна інспекція
- В) Міндовкільля
- Г) Кабінет Міністрів України
- Д) Верховна Рада України

2. Що з наведеного є основним документом, що регламентує порядок встановлення нормативів допустимих викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря в Україні?

- А) Закон України «Про охорону атмосферного повітря»
- Б) Кодекс України про адміністративні правопорушення
- В) Постанова Кабінету Міністрів України про НДВ
- Г) Конституція України
- Д) Наказ Міністерства охорони здоров'я

3. Нормативи допустимих викидів (НДВ) затверджуються:

- А) Локальним органом самоврядування
- Б) Міністерством охорони здоров'я
- В) Центральним органом виконавчої влади у сфері екології
- Г) Власником підприємства
- Д) Державною екологічною інспекцією

4. Для чого необхідно встановлювати нормативи допустимих викидів (НДВ)?

- А) Для забезпечення економічного розвитку підприємства
- Б) Для зниження адміністративного контролю
- В) Для охорони атмосферного повітря від забруднення
- Г) Для збільшення обсягів викидів
- Д) Для сприяння будівництву промислових об'єктів

5. Хто несе відповідальність за дотримання нормативів допустимих викидів?

- А) Міністерство освіти
- Б) Підприємства та організації, що здійснюють викиди
- В) Громадяни України
- Г) Органи місцевого самоврядування

Д) Торгові підприємства

6. В яких випадках нормативи допустимих викидів можуть бути переглянуті?

А) При зміні складу викидів або технології виробництва

Б) При зміні кількості працівників на підприємстві

В) При зміні керівника підприємства

Г) При зміні місця розташування підприємства

Д) При зміні погодних умов

7. Яка мета законодавства України про охорону атмосферного повітря?

А) Забезпечити розвиток промисловості

Б) Контролювати рівень шуму в містах

В) Запобігати забрудненню атмосферного повітря та захищати здоров'я людей і довкілля

Г) Встановлювати стандарти на використання водних ресурсів

Д) Регулювати транспортні потоки в містах

8. Який міжнародний договір України регулює захист озонового шару?

А) Кіотський протокол

Б) Монреальський протокол

В) Паризька угода

Г) Конвенція про біорізноманіття

Д) Рамкова конвенція ООН про зміну клімату

9. Який із наведених засобів є ефективним для зниження забруднення атмосферного повітря?

А) Збільшення використання викопного палива

Б) Впровадження технологій очищення викидів та розвиток громадського транспорту

В) Заборона вирубки лісів

Г) Збільшення автомобільного руху в містах

Д) Використання пластикових пакетів

Література: 1, 3, 4, 6, 7, 8, 11, 12, 13, 15, 17, 19, 20, 22, 23, 26, 27, 33, 41, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 70.

3. ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ЗАПИТАНЬ ДО ЕКЗАМЕНУ З КУРСУ «ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО»

1. Предмет екологічного права та види еколого-правових відносин.
2. Загальна характеристика об'єктно-суб'єктного складу екологічних правовідносин.
3. Метод правового регулювання екологічних відносин.
4. Принципи екологічного права.
5. Система екологічного права.
6. Поняття джерел екологічного права, їх загальна характеристика.
7. Класифікація джерел екологічного права.
8. Конституція України як джерело екологічного права.
9. Закони України у системі джерел екологічного права.
10. Підзаконні нормативно-правові акти як джерела екологічного права.
11. Міжнародні договори як джерела екологічного права.
12. Судова практика в системі джерел екологічного права.
13. Правові засади державної екологічної політики.
14. Поняття екологічного управління.
15. Система і компетенція органів екологічного управління.
16. Правові питання участі громадськості в екологічному управлінні.
17. Функції екологічного управління: особливості правового регулювання.
18. Законодавче забезпечення екологічних прав громадян.
19. Загальна характеристика системи екологічних прав громадян.
20. Конституційні екологічні права громадян.
21. Право громадян на безпечне для життя і здоров'я довкілля.
22. Право громадян на відшкодування шкоди, заподіяної порушенням права на безпечне довкілля.
23. Право громадян на одержання екологічної інформації.
24. Поняття та види екологічних обов'язків громадян.

25. Гарантії, охорона, форми та способи захисту екологічних прав громадян.
26. Поняття, суб'єкти та об'єкти екологічної безпеки.
27. Види екологічної безпеки.
28. Правові заходи щодо забезпечення вимог екологічної безпеки.
29. Правове забезпечення ризику в галузі екологічних правовідносин.
30. Юридична відповідальність за правопорушення в галузі забезпечення екологічної безпеки.
31. Поняття надзвичайних екологічних ситуацій, їх ознаки та класифікація.
32. Поняття, правовий режим зон НЕС.
33. Правові заходи щодо забезпечення захисту населення та територій, запобігання та ліквідації наслідків НЕС.
34. Загальна характеристика права власності на природні ресурси та комплекси.
35. Право державної власності на природні ресурси та комплекси.
36. Право комунальної власності на природні ресурси та комплекси.
37. Право приватної власності на природні ресурси та комплекси.
38. Охорона та гарантії права власності на природні ресурси та комплекси.
39. Відповідальність за порушення прав власників та права власності на природні ресурси.
40. Поняття та види права природокористування.
41. Об'єкти та суб'єкти права природокористування.
42. Право загального природокористування.
43. Право спеціального природокористування.
44. Правові засади використання природних ресурсів на умовах оренди.
45. Захист прав природо користувачів.
46. Поняття та підстави юридичної відповідальності за екологічні правопорушення. 4

7. Особливості юридичної відповідальності в екологічному законодавстві.

48. Види юридичної відповідальності за порушення екологічного законодавства.

49. Вирішення спорів у галузі охорони навколишнього природного середовища

50. Земля та води як об'єкти еколого-правових відносин.

51. Правові основи землекористування в Україні.

52. Правова охорона земель, ґрунтів та вод.

53. Юридична відповідальність за порушення земельного та водного законодавства.

54. Урбанізація як фактор впливу на навколишнє природне середовище.

55. Концепція зеленого зростання в населених пунктах України як умова сталого розвитку.

56. Стратегічне планування місцевого розвитку.

57. Екологічні вимоги при розміщенні та розвитку населених пунктів.

58. Особливості правової охорони навколишнього природного середовища в населених пунктах та інших урбанізованих територіях.

59. Поняття та класифікація відходів як об'єкта правового регулювання.

60. Правове регулювання поводження з відходами.

61. Міжнародно-правові та європейські стандарти правового регулювання поводження з відходами.

62. Юридична відповідальність за порушення законодавства України у сфері поводження з відходами.

63. Атмосферне повітря, озоновий шар та клімат як об'єкти правової охорони.

64. Основи національного законодавства щодо попередження зміни клімату.

65. Поняття правової охорони атмосферного повітря, озонового шару та клімату.

66. Система правових заходів щодо охорони атмосферного повітря, озонового шару та клімату.

67. Особливості правового регулювання нормування в галузі охорони атмосферного повітря.

68. Юридична відповідальність за порушення законодавства в галузі охорони атмосферного повітря, озонового шару та клімату.

69. Загальна характеристика екологічної мережі України.

70. Особливості використання і охорони об'єктів природно-заповідного фонду.

71. Поняття курортних, лікувально-оздоровчих та рекреаційних зон.

72. Особливості використання курортних, лікувально-оздоровчих і рекреаційних зон.

73. Земельні ділянки, на яких зростають природні рослинні угруповання, занесені до Зеленої книги України.

74. Території, які є місцями перебування або зростання видів тваринного чи рослинного світу, занесених до Червоної книги України.

75. Водоохоронні зони.

76. Землі лісогосподарського призначення.

77. Полезахисні лісові смуги та інші захисні насадження, які не належать до земель лісового фонду.

78. Господарська діяльність у системі економічних та екологічних інтересів.

79. Екологічна та економічна політики держави, їх конфергенція в умовах стратегій сталого розвитку.

80. «Зелена економіка» та екологічне господарювання в її складі.

81. Правові засоби та режими забезпечення екологічних інтересів у сфері господарювання.

82. Інноваційна діяльність у сфері навколишнього природного середовища при здійсненні господарської діяльності.

83. Історико-правові засади становлення та розвитку міжнародної охорони навколишнього природного середовища.

84. Поняття, принципи, об'єкти та суб'єкти міжнародно-правової охорони навколишнього природного середовища.

85. Міжнародно-правова охорона Світового океану та внутрішніх вод.

86. Міжнародно-правова охорона біологічного різноманіття, окремих видів флори і фауни та середовища їх існування.

87. Міжнародно-правова охорона ландшафтів.

88. Міжнародно-правова охорона навколишнього природного середовища від забруднення радіоактивними та іншими небезпечними речовинами і матеріалами.

Джерела до тем курсу

1. Екологічне право : підручник / [А. П. Гетьман, Г. В. Анісімова, А. К. Соколова та ін.] ; за ред. А. П. Гетьмана. – Харків : Право, 2021. – 552 с.

2. Екологічне право. Загальна частина (схеми і таблиці) : підручник / А. П. Гетьман, Г. В. Анісімова, В. В. Шеховцов та ін.; за заг. ред. А. П. Гетьмана. Харків: Право, 2015, 342с.

3. Екологічне право. Особлива частина (схеми і таблиці) : підручник / А. П. Гетьман, А. К. Соколова, О. В. Донець та ін.; за заг. ред. А. П. Гетьмана. Харків : Право, 2015. 496 с.

4. Екологічне право: підручник / А.П.Гетьман, Г.В.Анісімова, А.К. Соколова та ін.; за ред. А.П. Гетьмана. Харків : Право, 2019. 552 с.

5. Екологічне право України. Загальна частина : підручник / М. В. Краснова, Ю. А. Краснова. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2021. 190 с.

6. Екологічне право України. Академічний курс: Підручник / За заг. ред. Ю.С. Шемшученка. Київ : ТОВ «Вид-во «Юрид. думка». 2008. 720 с.

7. Правова охорона довкілля: сучасний стан та перспективи розвитку: монографія / А. П. Гетьман, А. К. Соколова, Г. В. Анісімова та ін. ; за ред. А. П. Гетьмана. Харків : Право, 2014. 784 с.

8. Балюк Г.І. Екологічне право України: конспект лекцій у схемах (Загальна і Особлива частина) : навч. посіб. / Г.І. Балюк. – Київ : Хрінком Інтер, 2006. – 192 с.

9. Процевський В.О. Водне право України : навч. посіб. / В.О. Процевський, О.М. Шумило. Київ : Центр учб. літ., 2012. – 176 с.
10. Гетьман А.П. Вступ до теорії еколого-процесуального права України : навч. посіб. / А.П. Гетьман. – Харків : Основа, 1998. – 205 с.
11. Екологічне право України : навч. посіб. / за ред. І.І. Каракаша, Т.Є. Харитонової, А.І. Черемної. – Вид. 1-ше. – Одеса : Гельветика, 2018. – 408 с.
12. Екологічне право України : підручник / за ред. В.В. Костицького. – Дрогобич : Коло, 2012. – 360 с.
13. Екологічне право України : підручник / за ред. І.І. Каракаша. – Одеса : Фенікс, 2012. – 788 с.
14. Екологічне право України. Загальна частина : навч. посіб. / В.В. Курзова, А.І. Берлач, В.І. Курило [та ін.] ; за ред. В.І. Курила. – Київ : Алерта, 2015. – 620 с.
15. Екологічне право в запитаннях та відповідях : навч. посіб. / А.П. Гетьман, Г.В. Анісімова, В.Л. Бредіхіна [та ін.] ; за ред. А.П. Гетьмана. – Харків : Право, 2017. – 208 с.
16. Екологічне право. Загальна частина (схеми і таблиці) : підручник / уклад.: А.П. Гетьман, Г.В. Анісімова, В.В. Шеховцов [та ін.] ; за заг. ред. А.П. Гетьмана. – Харків : Право, 2015. – 342 с.
17. Екологічне право. Особлива частина (схеми і таблиці) : підручник / уклад.: А.П. Гетьман, А.К. Соколова, О.В. Донець [та ін.] / за заг. ред. А.П. Гетьмана. – Харків : Право, 2015. – 496 с.
18. Екологічне право України. Загальна частина : навч. посіб. / за заг. ред. О.М. Шуміло. – Харків : ХНУВС, 2010. – 292 с.
19. Екологічне право України. Особлива частина : навч. посіб. / О.М. Шуміло (кер. авт. кол.), В.А. Зуєв, І.В. Бригадир та ін. – Київ : Центр учб. літ., 2013. – 432 с. 360
20. Кобецька Н.Р. Екологічне право України : навч. посіб. / Н.Р. Кобецька. – Київ : Юрінком Інтер, 2007. – 352 с.

21. Ковтун О.М. Правова охорона територій та об'єктів природно-заповідного фонду України : навч. посіб. /О.М. Ковтун. – Київ :Прецедент, 2010. – 229 с.
22. Костицький В.В. Екологічне право України : підручник / В.В. Костицький. – Дрогобич : Коло, 2012. – 360 с.
23. Кравченко С.М. Актуальні проблеми міжнародного права навколишнього середовища : підручник / С.М. Кравченко, А.О. Андрусевич, Дж. Бонайн ; за заг. ред. С.М. Кравченко. – Львів. : Вид. центр ЛНУ, 2002. – 336 с.
24. Краснова М.В. Договори в екологічному праві України : навч. посіб. / М.В. Краснова. – Київ : Алерта, 2012. – 216 с.
25. Правовий режим природно-заповідного фонду України: історія формування, юридичні аспекти та закордонний досвід : навч. посіб. / за заг. ред. О. Кравченко. – Львів : Манускрипт, 2017. – 92 с.
26. Право довкілля (екологічне право) : навч. посіб. / за ред. П.Д. Пилипенка, В.І. Федоровича, М.Я. Ващишина [та ін.]. – Київ : Ін Юре, 2010. – 401 с.
27. Резворович К.Р., Юнін О.С., Кірін Р.С. Екологічне право: навч. посіб. / кол. авт. [Резворович К. Р., Юнін О. С., Кірін Р. С. та ін.]. – Дніпро : Видавець Біла К. О., 2020. – 318 с.
28. Правові форми екологічного контролю : навч. посіб. / М.В. Краснова, Е.В. Позняк, Т.П. Коваленко [та ін.] ; за ред. М.В. Краснової. – Київ : Алерта, 2012. – 760 с.
29. Екологічні та природоресурсні податки і збори : наук.-практ. коментар до розділів VIII, X, XI, XIII, XVI, XVII Податкового кодексу України / відп. ред. Н.Р. Малишева. – Київ : Алерта, 2011. – 358 с.
30. Козьяков І.М. Науково-практичний коментар Гірничого закону України / І.М. Козьяков, Р.С. Кірін. – Дніпропетровськ : Нац. гірн. ун-т, 2011. – 504 с. 361
31. Науково-практичний коментар Водного кодексу України / уклад.: Н.О. Багай, Н.Р. Кобецька, І.В. Мироненко [та ін.] ; за заг. ред. Н.Р. Кобецької. – Київ : Юрінком інтер, 2010. – 360 с.

32. Науково-практичний коментар Закону України «Про охорону атмосферного повітря» / уклад.: Г.І. Балюк, І.С. Гриценко, Т.Г. Ковальчук [та ін.] ; за ред. Г.І. Балюк. – Київ : Юрінком Інтер, 2011. – 328 с.

33. Науково-практичний коментар Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» ; за заг. ред. О.М. Шуміла / Харків. міська громад. орг. «ЕкоПраво-Харків», Орг. з безпеки і співробітництва в Європі. – Харків, 2006. – 592 с.

34. Науково-практичний коментар Кодексу України про надра / Г.І. Балюк, А.П. Гетьман, Н.Р. Малишева [та ін.] ; за ред. Г.І. Балюк. – Київ : Юрінком Інтер, 2012. – 328 с.

35. Науково-практичний коментар Лісового кодексу України / уклад.: Г.І. Балюк, А.П. Гетьман, Т.Г. Ковальчук [та ін.] ; за ред. Г.І. Балюк. – Київ : Юрінком Інтер, 2009. – 368 с.

36. Податковий кодекс України : постатейний коментар : у 2-х ч. / за ред. М.П. Кучерявенка. – Харків : Право, 2011. – 1128 с.

37. Тваринний світ України: правова охорона, використання та відтворення / Г.В. Балюк, О.О. Погрібний, Ю.С. Шемшученко [та ін.] ; за ред. Г.І. Балюк. – Київ : Юрінком Інтер, 2010. – 384 с.

38. Земко А.М. «Щодо правового забезпечення дотримання екологічних вимог у процесі здійснення сільськогосподарської виробничої діяльності». Збірник матеріалів круглого столу «Екологічне право в системі міждисциплінарних зв'язків: методологічні засади», Харків, грудень, 2015 р.

39. Земко А.М., Головня Ю.І., Удовенко І.О. Особливості правового забезпечення екологічної політики в умовах війни // Наукові перспективи: журнал. 2022. № 11 (29) 2022. С.542. (ст. 36-46).

40. Zemko, Alla Oleksandr Govorun, Sergii Shchurenko, Myroslava Paseka & Vitaliy Hnatyuk The Ecosystem Approach to Guaranteeing the Constitutional Human Right to a Safe Environment (Екосистемний підхід до забезпечення конституційного права людини на безпечне довкілля). Pakistan Journal of Criminology Vol.

16, No. 01, January—March 2024 (29-45)
<https://www.pjcriminology.com/publications/the-ecosystem-approach-to-guaranteeing-the-constitutional-human-right-to-a-safe-environment/> (SCOPUS) URL:
<https://www.scopus.com/record/display.uri?eid=2-s2.0-85184728708&origin=resultslist>

41. Конституція України від 28 червня 1996 року. Закон від 28.06.1996 254к/96-ВР. База даних «Законодавство України» /ВР України . URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

42. Про захист рослин: Закон України від 14 жовтня 1998 року. База даних «Законодавство України» /ВР України . URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/180-14#Text>

43. Водний кодекс України: Закон України від 6 червня 1995 р. / База даних «Законодавство України» /ВР України . URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80#Text>

44. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 7 грудня 1984 року / База даних «Законодавство України» /ВР України . URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>

45. Кодекс України про надра: Закон України від 27 липня 1994 р. / База даних «Законодавство України» /ВР України . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/132/94-%D0%B2%D1%80#Text>

46. Конвенція про охорону біологічного різноманіття (Ріо-де-Жанейро, 11 червня 1992 року), ратифікована Законом України від 29 листопада 1994 року / База даних «Законодавство України» /ВР України . URL:
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_030#Text

47. Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини (Париж, 16 листопада 1972 року), ратифікована указом Президії Верховної Ради УРСР від 4 жовтня 1988 року / База даних «Законодавство України» / ВР України URL:
<http://portal.rada.gov.ua/>

48. Конвенція про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі (Берн, 19 вересня 1979 року), Україна приєдналася згідно з Законом від 29 жовтня 1996 року/ База даних «Законодавство України» / ВР України URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_032#Text

49. Конвенція про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головно як середовища існування водоплавних птахів (Рамсар, Іран, 2 лютого 1971 року), Україна бере участь згідно з Законом України від 29 жовтня 1996 року/ База даних «Законодавство України» / ВР України URL:

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_031#Text

50. Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Оргус, Данія, 25 червня 1998 року), ратифікована Законом України від 6 липня 1999 року / База даних «Законодавство України» / ВР України URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_015#Text

51. Конвенція про збереження мігруючих видів диких тварин від 23 червня 1979 року, Україна приєдналася згідно з Законом від 19 березня 1999 року / База даних «Законодавство України» / ВР України URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_015#Text

52. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1991 року/ База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>

53. Про виключну (морську) економічну зону України: Закон України від 16 травня 1995 року/ База даних «Законодавство України» / ВР України.

[URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/162/95%D0%B2%D1%80#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/162/95%D0%B2%D1%80#Text)

54. Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку: Закон України від 8 лютого 1995 року / База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/39/95%D0%B2%D1%80#Text>

55. Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів: Закон України від 31 травня 2007 року / База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://portal.rada.gov.ua/>

56. Про дозвільну діяльність у сфері використання ядерної енергії: Закон України від 11 січня 2000 року / База даних «Законодавство України» / ВР України.

URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/137014#Text>

57. Про екологічну мережу України: Закон України від 24 червня 2004 року / База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1864-15#Text>

58. Про інформацію: Закон України від 2 жовтня 1992 року / База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>

59. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 21 грудня 2006 року / База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18#Text>

60. Про курорти: Закон України від 5 жовтня 2000 року / База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2026-14#Text>

61. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 року / База даних «Законодавство України» / ВР України. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97%D0%B2%D1%80#Text>

62. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 9 квітня 1999 року / База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14#Text>

63. Про громадські об'єднання: Закон України від 22 березня 2012 року / База даних «Законодавство України» / ВР України. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text>

64. Про охорону атмосферного повітря: Закон України в редакції від 21 червня 2001 року / База даних «Законодавство України» / ВР України. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2707-12#Text>

65. Про природно-заповідний фонд України: Закон України від 16 червня 1992 року / База даних «Законодавство України» / ВР України. 48 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12#Text>

66. Про рибу, інші водні живі ресурси та харчову продукцію з них: Закон України від 6 лютого 2003 року / База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/486-15#Text>

67. Про рослинний світ: Закон України від 9 квітня 1999 року / База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/591-14#Text>

68. Про тваринний світ: Закон України від 13 грудня 2001 року / База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2894-14#Text>

69. Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення: Закон України від 24 лютого 1994 року / База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4004-12#Text>

70. Кіотський протокол до Рамкової конвенції ООН про зміну клімату від 11 грудня 1997 року, ратифікований Законом України від 4 лютого 2004 року / База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_801#Text

71. Лісовий кодекс України у редакції від 8 лютого 2006 року / База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#Text>

72. Положення про громадських інспекторів з охорони довкілля, затверджене наказом Мінікоресурсів України від 27 лютого 2002 року № 88 / База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0276-02#Text>

73. Положення про громадських інспекторів рибохорони, затверджене наказом Мінагрополітики від 9 жовтня 2002 року № 324/ База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0401-12#Text>

74. Положення про громадських мисливських інспекторів, затверджене наказом Держкомлісгоспу України від 1 березня 2002 року № 27 / База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0290-02#Text>

75. Положення про державну систему моніторингу довкілля, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 30 березня 1998 року № 391 / База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/391-98-%D0%BF#Text>

76. Про пестициди і агрохімікати: Закон України від 2 березня 1995 р. / База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/86/95-%D0%B2%D1%80#Text>

77. Про правовий режим надзвичайного стану: Закон України від 16 березня 2000 р. / База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-14#Text>

78. Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи: Закон України від 27 лютого 1991 р. / База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/791%D0%B0-12#Text>

79. Про управління відходами: Закон України від 20 червня 2022 року № 2320-IX/ База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20#n802>

ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ

1. Верховна Рада України // <http://www.rada.gov.ua>
3. Голос України // <http://www.uamedia.visti.net/golos/>
4. Державні органи влади України // <http://www.nau.kiev.ua>
5. Електронні вісті // <http://www.elvisti.com>
6. Законопроекти України // <http://www.zakon.gov.ua>
8. Інформаційні ресурси про Україну // <http://www.infoukes.com>

9. Кабінет Міністрів України (вихід на всі міністерства і відомства) // http: www.kmu.gov.ua
10. Міністерство юстиції // http: www.minjust.gov.ua
11. Національна безпека і оборона // http: www.uceps.com.ua/ukr/all/jornal/
12. Офіційна сторінка Президента України // http: www.president.gov.ua
15. Українська пошукова система // http: www.meta-ukraine.com
16. Українська правда // http: www.pravda.com.ua
17. Урядовий кур'єр // http: www.uamedia.visti.net/uk/

Екологічне право Методичні вказівки до виконання самостійної роботи для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти освітньої програми «Право» галузь знань 08 Право спеціальності 081 Право для денної та заочної форм навчання / уклад. А.М. Земко. Луцьк: ЛНТУ, 2025. С. 98.

Комп'ютерний набір та верстка
Редактор

Алла ЗЕМКО
Алла ЗЕМКО

Підп. до друку «__»_____2025 р.

Формат 60x84/16.

Папір офс. Гарн. Таймс.

Ум. друк. арк.

Тираж _____ прим.

Відділ іміджу та промоцій
Луцького національного технічного університету
43018, м. Луцьк, вул. Львівська, 75.
Друк – ВІП ЛНТУ